

ИВАН ТАРБА

AB.505

Мышиара

АРХЫЗИТТЫЖЫРА

ИВАН ТАРБА

И
спытание

Абхазское государственное издательство
Сухуми — 1956

80.99.962-5-1

ИВАН ТАРБА

AB SOS

Антышсаара

АГЪХӘИНШӘКҮТҮЖЫРТА
Акыа — 1956

შავხათა
აქეციყააჟაკუა რჩინთა

АЖӘА ИАША

Үеелицаала ажәа — аңыр,
Үеанцала аңғашқа иаша,
Ажәа, ухысқан убырыр —
Бзантцы изееніхом уара ухиашьа.

Ажәа — бұзаруп, ҳәара зқум,
Ахшыфтақ иаша анагулоу,
Атынчра ихара абжы зхым,
Ихуанчоу абжьюп уи иахыло.

Апоезна иаша арахуц, —
Үेырхия аңажәлар рыбжы уакушән,
Ажәа, дгүаған аңғахуц —
Уи даңырхла дунеи уакушан.

Ажәа иаша — амға хиоуп,
Иатахым азин иахынықоу,
Амға кыззайт, зегъ акоуп,
Уи наゾит аңажәлар хыықоу.

Ажә — хырцоуп, нұзқ'ум,
 Ирхоуп иахъа дғылы жәфани,
 Аба дгуаңан дыпънак'ум,
 Амчғы замоу иара убriами.

Амақъа иқутдан рхапъыц
 Шьоукы ирх'уеит уақа ишзахуо,
 Ишуеит, ишуеит ишағыц,
 Иахытқәо иқаларц дунеи ахуа.

Атомтә бомбагы рәакыуп,
 Аҳауа иалоуп рыбжы цәҳашуа,
 Аха агуашәкуа зегъ аркыуп,
 Аибашъразы баша ишпъашуе!..

Дунеи цъажәлар шейбакыу,
 Иануп иахъа амға иаша,
 Атынчра ацаңха ғубуала изкыу,
 Урт роуп иахъа ажә зҳәаша,

Ажә зҳәаша итабыргыу,
 Амилатқуа ғубуала еимаздо,
 Анасыпъ ду ҆хъа иззыпъшу,
 Апъстазара анарх азто.

ПОЛЬ РОБСОН ИБЖЫ

Амыч дүзза змоу абжыхаа сахауеит сара,
Атынчраз ашәа иңеоит Поль Робсон
хаттарала,

Итоит миллион уаа ираҳаларқаз уи хара,
Ирзынылом иашъклахысуа ахы-тәр ала.

Ирзынылом, уи ахъдәйқуло амфа хиоуп,
Жәлары иртахыуп игаларқаз иахъа хаала,
Избан акузар уи ашәа ахатца ибжы-цқыа
ахоуп,

Ажәлар ргуашқа амфа шытнах'уент
иара ахала.

Дунеи зегы алымда қыдца изырфуеит,
Поль Робсон ибжы пыруа аҳауа
ианалоу,

Атынчра этахыу рыбжы нақушәан
игауеит,
Убри азоуп нас, амилатқуа уи зырнаало.

Убри азоуп са спъенцьыр хышәкуа
засыртуа,

Убри азоуп уи са суатахахь изыфнало,
Рыбжы еилалоит тоурых дақъа ёыц
хзыртуа,

Иара убриами сажэенираалагь бжыс
иахалаз.

Пиксекил акуша шьоук ламысда иныңуоз уа,
Ибжы рхуаөырц афашистцәа икүкны
ихысуаз,

Аха ирдыруаз урт аматқуа ихәазауа,
Ахы дазгом дунеи дүззә зыбжы ахысуа.

Иашәа аныфуент Волга азымфас
апъшахәа,

Ибжы гоит уи сталинградаа —
иғызыцәа ирхалан
Ахақуитра амға шытазтço амџабз
х-ала, —

Китай иқупъо иримоуп уақа ргу итаҳәхәа.

Йрзынкылом! уи ахъдәықуло амға хиоуп,
Жәлары иртәхыуп игаларцаз иахъа хаала,
Избан акузар, уи ашәа ахатца

ибжы-цъя ахоуп,

Ажәлар ргуашқа амға шытнах'уент
иара ахала.

АУСУРА АШЭА

Уъры, уаҳхаз ҳара иаҳхылтца,
 аусурағ ашәа,
 Ҳара иҳаибъны издыруада, агурбъара
 — анхашьа!

Хажәа къаңзар, хускуа дүззоуп,
 иҳазтада атәаха,
 Ҳамч, ҳалшара, ҳара иҳартонт ҳгу
 итәхк'уа ахъзаха!

Аҳы, уъырла, ҳашәа ухалан, хызыла
 хускуа шытыхла,
 Адгыл шыала изысо иштырхырц
 иаштьтоу ргу ашҳам тыхла!
 Уара, ҳашәа, ам҃абз уалтцит, — амца
 еицрала ифенуаз,
 Үақа фызас уара уиман, аба дўух'уа
 инеиуаз.

Иахъа нуғапъхонт азауадағ, ацыр
 зыртәо амца,

Аҳы, упърла, ҳашәа ухалан, хызыла
хускуа штыхла,
Адгыл шьала изысо иштырхырыц
иаштыо ргу ашхам тыхла.

1949

АТЫНЧ НХАРАЗЫ АШЭА

Ежәхышшыло абаҳча өңцекуа аира
наңыз,
Аԥша анасуа макъя ирхытцуа абжы
хучыз,
Ирызхап, ишәтып, нас ишнеиуа ижәпаны,
Рыбжы еилаңә адәи инықулап нашәаны,
Аха ишәартам урт ирхылтцуа абжы
бзантцы,
Жәлары ирнәтоит ауағықура, аԥсынцры.
Хтәйла дырпъшзап адгыл тацәкуа
зегъ ирхыс,
Аҳауа цқьара, аҳауа зәзыда — урт
ирхылтцуа ххыз,
Аԥша ргуттарч, инеиужыны ицәкурпъалоз,
Шәырла ихырхуо атла рымахукуа тарлоз,
Аха ишәартам урт ирхылтцуа абжы
бзантцы,
Жәлары ирнәтоит ауағықура, аԥсынцры.
Изазо игылаз ҳадгыл чашәра ачартакуа,
Рееихышшыны иәлоз аңықуреигбы
алапқыакуа,
Абжы қыақъан, аура дүззан ататын,
Аԥсабара аеағычоз быъы пытын,
Аха ишәартам урт ирхылтцуа абжы
бзантцы,

Жәлары ирнәтоит ауағыкура, аңсынтырылған
Рыңқұрға аршәуа амшынкуа реыштәых
иеләеөз.

Амилаңқуа мфала еимаздо аўбакуа зысоз.
Үрт ианраамтоу аус хыираз ртыңғаे иназоз,
Абаңуаза асқала дуқуарғы
еңкүмтәо иғоз,

Аха ишәартам урт ирхылтца абжы
бзантцы.

Жәлары ирнәтоит агуазҳара, аңсынтыры.

Ашыха рәашкуа ахажәкүа мтарсуса,
еизыхәхәо,

Асақъ дукуа ианрыкнахау ирхынхәхәо,
Аңсы ахартсоит аңсабара аблы чо,
Аңыпхъ тыпъоит адгыл тыжаан
иахътаеөо,

Аха ишәартам урт ирхылтца абжы
бзантцы,

Жәлары ирнәтоит агуазҳара, аңсынтыры.
Аихамға рцәажәо адәыбакуа шықыруа,
Ахаирпланкуагъ ажәғангу натказ ипъыруа,
Амашына дукуагъы еидарала итәны,
Амға иқуззаант иаанымәасуса уахын-ени,
Аха ишәартам урт ирхылтца абжы бзантцы,
Жәлары ирнәтоит агуазҳара, аңсынтыры.

Азаудқуа ргу еилашуазаант имтәазо,
Аңыр дыртәозаант амыругакуа мхазо,

Уаантәи ицозаант амға икулан еиңрхухуа,
Иңаххаша ҳтәыла — атынчраз инхауа,

Аха ишәартам урт ирхылцуа абжы бзантцы,
Жәлары ирнатоит агуазхара, аңсынтыры.
Атынчра еилазго, мап, урт ракузам,

аеакыуп,

Иахъа ҳаамтаз наапкны наавоу ртәи ҳәатәуп,
Ашъаартқәыратә еибашъра аамта назыпшуша,
Урт роуп нахъа жәлар ршъажәра наездышуша,
Урт роуп нахъа атынчра еилазго, имлашшуша,
Урт роуп нахъа жәлар зыргуамтуа,
наазмырпшуша.

Маршалл, Черчилл, Трумен ухәа, егырт
наズлоу.

Атлантикатә ашәкуббұзыцқуа зыхуда нахоу,
Атомтә бомба иатданыхәо ишъапқ'уа,
Ажәа шҳамқуа засаса итытуа имщарқ'уа,
Урт роуп нахъа атынчра еилазго имлашшуша,
Урт роуп нахъа амыш бзиахугы зхуашшуша.
Үол-Стритаагъ рымгуа чуент уа иуаказа,
Адоллар шоура рхарахазшәа иззаза,
Чеңынтәалоуп амшын хыкуаө, иқыпсза
ипшуша,

Рыбжы еибафо, рыбжы аайлартсоит
еиңшуша,

Ишуаз, ишуаз! урт ишзахуо, имлашшуша,
Икоуп дунеи амыч дүззә, урт зхуаөуа!

МҖАТЦМИНДА

Мәтәмінда ажәқақуа ұшыаала инеитых'уа,
Аөыштых'уа иғеиуеит нақ, ҳаракза,
Сыла ианыхыло, сгуаңхара сыштых'уа,
Саман ицоит уахь, ахыцәкуахъ зынза.

Абар, аԥша ахықусуа арақа иңәйрекъан,
Абаңчара наңцәажәоит аеыцак, маза,
Саңхъа иңәқурдъоит ашъаң етәа мшындан,
Адгыл уархалдас икутсо, ипѣшзаза.

Арақа Мәтәміндатә са скалан сахыгылоу,
Ақалақъ сагуладъш избоит сгуазхара,
Исгуакью са с-Карт ханзыкоуп ҳарт гула,
Үгуразра иеибнатоит са сымч-гуазҳара.

Са сааира угуаңхонит: ублакуа шаҳатуп,
Ублакуа енхаччо сара исәаңшуа,
Абзиабара штызых'уа гула иенибраҳатуп,
Гула еибадыреит бзантцы имхуашьуа.

Бзия узбоит, о, ақалақъ, исгуакъоу,
Сашәакуа узыск'уеит сыңсы зығәарсоу.
Апоетцә рашәа бжы rhoутцеит
иеникамк'уа,

Апоезиа уагулоуп уара ушенибакъзоу.

Бзия убо, ушқа иааикүоз рзыхәан,
Агуразра уман есқынагъ қазшъас:
Имаңфума угуашә ианталоз, уныхәан,
Уара хатэ ყсадгылс назаза ушшаз.

Даңәйналт имзакуа аҳәйнҭқар
и-Урыстәыла

Лермонтов ддәықулентabraхь дыпшаауа,
Игу иңимтәо игуаіхеит уи
ха-х-Қырттәыла,

Ақалақъ даналапъш игу тыпраауа.

Гуахуас иштихын Пушкин абрақа,
Ақыртуа дгылаө даөын ашәкуфра,
Грибоедов ақыртуа ყұхәизба длызгуақ'уа,
Иаңшыигеит: «ахшығ ақнитә агурға».

...Апоетгы, иаблыз ағыам инапхымта,
Дамоуп Мәтәмнида агу дәхәхәа,
Пұразқум абақа ианылцеит ағымта,
Аңхәизба алаңырз уақа икархәуа.*

Грибоедов — ибзиабара мыңәо
изцralaz,

Ақыртқуа ргугаөоуп иахыiba иғната,

* Аңхәизба — Грибоедов иңхәйес Н. Чавчавадзе.

Украинаға шақатуп аешьара хъзы, зхалаз,
Давид ** ипъсадгыл ахъибаз еита.

Амғакуа збонт мырхуага зныпъсалоу,
Атэйла еимаздо, гең-шыхеи зегъ хырк'я, а
Күтешьынтаи ифенеует амашынакуа
Руставигы аанеует арахъ ищцак'я.

1949

** Давид Гурамишвили — Украина дынхон.

КУРА

Ацәқурпъакуа еихаеәа-хаеөо,
Ицоит иищаң иарә,
Сара савоуп сгурбъа-ччаччо,
Азымфас ақуара.

Ари азымфас хуашыуп зхәада,
Дарбан ус изҳәа?
Еибъны цәқурпъа бжыхаа звада
Итынчзан апъшаҳәа.

Ажәған агу ицырцыруа,
Асаҳья анызбоит уа,
Амра ацыпъхъкуа реенхда ианыруа,
Амра цха хтаяуа.

Азыпъшахәа иреибъу тыпъхарц,
баҳчала ишъқыруа,
Нырцәи·аарцаи зынза иөыцхарц,
иенсонт акрызуа.

Атх ашара урт наңыргойт,
Ақуара цәкурпәонт,
Ацәкурпә киша амч аңыргойт,
Итынчзан еикуудыртәонт.

Атынчра ихара азымфас навоу,
нағуп азхара,
Уи нахылцаа абжыхаа шалоу
Икуńъа ицоит нара!

1950

АХЬЧА

Иненужьны адэы сакара,
Хаскын куазала иеырбон,
Шыжымтанла амра ѿхарра,
Ашъха инхытцы ацъхъ хаала,
Адәенужь сирзан иқунатдон.
Убысъан харантә ахъча ихала,
Араху иман уи дшәахәо,
Абраһа дкылсуан дыбзаҳәырц.
Иқамызуа араху ѿшьаала,
Аҳаскын дура еимгүхәхәо,
Иқун хулаанза араһа ихәуа.
Игу мырәыбъуа, уи ҳәызбала,
Дныкуон абра, атәаѣя цәуа.
Ианаанлахулоз қъафра чала,
Деибга иғныѣа уи дхынхәырц,
Шыбжъон араху уи еизигарц.
Ихәуа иахъалаз аҳаскын,
Азы ахыкуаे уи днатәон,
Насгы игуәыбъра алеихыигарц
Иаирхәон уа аӗырпын,

Араху икушан инеизон,
Нас ашәшүра уақа реатан,
Акуапаҳәа зегъ натәон.
Ахъчагъ араху блала игуейтөн,
Қыафла азыршила уи днахуон,
Рыпъсы шыаны нас шыбыжьыштахъ.
Араху фапъхъа инатысуан...
Ахъчагъ дшәаҳәо уақа дрыштыңан,
Ағырпын затә абжы гауан,
Ахъча дрыцың, араху ҳәуан,
Инеибейпъшны ишон, ихулон,
Аҳаскын хыиаан назхауан,
Аамта гуёбыла абас ицион.

1947

РУСТАВТЭИ АБАА АПҮХАҚУА

Анкъа зны қалақык абрақа изышза

игылан

Ақыртуа цэымза аблла таа илашон.

Шарғазыла арғар хаңәра ращәабжъ хылан
Ртэйла Ѣсадгыл сир рыхъчарц ицион.

Абаа дүззә ашьха ирхыхәхәо аеенлацалан,
Насңха иғылан Қартли агуашә аркны.

Абаа икулоз атәйла агуенужъ иөалеихалон,
Аха джъаны абаа адақъа дадырцалон,
Нас дырбүх'ян уақа рымч акны.

Ахәа еилышьра бзантцы нағны ара

иқамлацызд,

Ашьха хытңы рфаштас икъасон,

Ақыртуа иабұйар кнаңан Ѣсшьарак

амбазацызд,

Насғы хызыла иашта қулағ дтамлацацызд,

Иахәа үцишәала дхәйнчан деихирссон...

Ахаңәа анаана чапъо иахықуъоз
шәышыкүсала.

Абаа еилаңан иштөө апүхакуа,

ҚАЗАҚСТАН
ДАМЫЗБА҆ЩЫ

Уи Кырттэыла атоурых — тынха сир
хызышылан,

Иҳамоуп уажәы, аха араға уи нахшылан
Икаччо ифениеит ацәымза лашакуа.

1947

АҚЫРТУА ЦЫР

Абар са саңхъа уи шеишиенеит,
О, Рустави стэыла иатынхоу,
Адәениужь сықулан са снеиғеиенеит,
Избоит саңхъа ишәтзахъоу.

Нақ ашъхакуа хара игылоу,
Хуцра дула арахь ип̄шуа,
Иаташыңызуен рыбла ихгылоу,
Рустав дузза изызхауа.

Абрақа акыртуа цыр артәарта
Знапала ағызыңа изчапъаз,
Шәара, зажәа усла ихартәаа,
Аицлабраңы ахыз згаз,

Салам, салам сара ишәйсәйт,
Баша апхұаша ара икатәом,
Ашәышыкуса ұхъяқа азғышәтүеит,
Шәус хызыра ацуп, икашәом.

СҚЫТА

Абар сқыт — арха еиужъра,
Абаҳча, адәкаршәра, азыпъшаҳәа,
Амал ду злытца адгыл ужәра,
Ақуатца сирқуа еихыныҳәхәа.

Аҳабла фхала атыхутәаныңза,
Ачайрта ахытәа ицоит зыңза,
Ахәсахучкүа аңыцаҳәа еицрымтца,
Еицлабуа инеиуент уахъ шыжъза.

Урт еицлабуеит, зегъ рыбжъара
Ирымоу нагзо ахыдцакуа,
Хулбығехала ианцо пъсшъара,
Игуартонт уака рылшакуа.

Игуазырҳагоу сқыт пъшзара,
Аңыа иарбено, изызхаяуа,
Абъеф уаа рацәоуп рхыпъхъазара,
Анаанира дукуа зырәниауа.

Иеихачаңа инхоит ужәлар,
Агуръара ықун рымзырхა,
Дгуазырхагоуп ара иеткәло...
Аколихара амчоуп инзырха.

Абар сқытә ағың-цәа зхалаз,
Абахча, адәкаршәра, азыпъшахәә,
Избоит абрантәи ахуы схалан,
Акуатца сиркуа еихьныхәәа.

1947

ШЫЙЖЫМДАН АҚЫТАН

Шарқазыуп макъана,
Аха атынчра ацэйзует
атых уажәштә.

Атдар шәахәоит
Абар иеицлабны
Ицырцыруа,
Ашыапра цқыоуп,
Макъана азаза
Уа ианымлац
ацәахәаста.

Шыйжтәи апъша
Цээртны иасуеит
Абыңькуа рцәажәо,
Ишәыр-шәыруа.

Атыхутәанзоуп уи,
Атлағ икутәаз,
Арбасть уа ёнатит,

Атых мөасит шытә,
Уажәоуп ианшо,
Араға икказа.

Амтәзыжәфа ақын,
 Абұыы силачырахътә,
 Уақа арбаң
 наңрит,

Агурбъаөхәаша
 Шыыжымтанза
 Иама италеит
 икукуаза.
 Ақыта анғыхо,
 Апъшәма дғылан,
 Ашта днықулоит
 Уа ғапъхъа,

Шыыжътәи аҳауда,
 Деимниадоит уи,
 Ишъамхы рңаруда,
 дкалада,

Апъшәма пъхәысгъы
 Аматцуртаө шыңа
 Илырхиаует нас
 Уи шыыжъхъа,
 Аңаацәа анеилго,
 Зегъгы шеицу
 Рзеиңш ус
 Иаздоит шыыжъза.

Әңгіл иғендеу
 аңызықуреира,
 Аұласкын ағынушарц
 Үа изтахыу,

Реага ңцышәқуа
 Җақа инатшыуа,

Иказказуа ишъятцо,
 Аколихацә абъағ ҳәа,
 еицлабуеит,
 Рашәа енгүнүфуа
 Ишенибакыу,

Аус еиңдіреит
 Ибарақъатхарц,
 Ахатца усқуа
 Үа иадъцо.

Нақ харантәи
 Ашыха дуқуа,
 Абз нарынц'уа,
 Иңхашыуа,
 Амра ангыло,
 Аңыпхъ ноужь,
 Ианхыңчало амхырта,

Ақыта усқуа

Рыбжы мөасуент,
Апъстазара еилашуа,

Уи наңызгаз,
Шыржыза иғылаз.
Ирыма иғенуент
Аматал

1948

А М А Р Х У А Ц

Иахъа итыргеит адәахъы,
Аколихара ферма амархуац,
Ишпъацьбароу уи ахы,
Макъаназы қамч зымбац.

Зынза итцарзоуп ашъамхы,
Нықуашәала уи куашоит,
Иннакылом ашпъархы,
Ағрықуцә ахудаे изысоит.

Аръыс иакутэоу изыбжью,
Дөйбүә қазоуп — уи дазкыуп,
Иахъа дақутәан дахъыбжьюу,
Зегъгыы ирбо сиршәа иркүуп.

Абырг дгылан дазыпъшуан,
Игүейтон уақа анықуашәа,
Ағхзы шәахха уи нахышуан,
Иниаст иағхъа ипъируашәа.

Илаңш шнақушәаз даашанхан,
Ихәеит дазгурбъо амархуац:
«Мап макъана сара схаан,
Ари афыза ёсымбазацт».

1948.

ИСГУАЛАШЭОИТ

Исгуалашәоит, усқан смацын,
Саван Аалзга апъшаҳәа,
Сзеилаҳауаз шәты-какачын,
Ашәтқуа срылан еимгүхәхәа.

Адәы сықулон шыжымтәнза,
Атцаргы схырх'уан ианшәаҳәоз.
Араху касцон апъшаҳәанза,
Насгы снықуон сгу ишаҳәоз.

Сөғызцәа гуастон уақа ишеизоз,
Нас ҳахумаруан ҳазхара,
Ампыл ҳасуан, ҳаєша ҳшесиз,
Ахулара аакулон ақуара.

Зны шыбыжъон амра анциенуаз,
Азыжъра ахъамаз еиласуа,
Ҳайбаргурбъо уахъ ҳаицнеуан,
Ххылон уақа ҳазсауа.

Зны ҳақумтұзо акъаброу ҳасуан,
 Зных ҳаиңхнығло ҳдон хара,
 Ҳақура ишахутаз ҳаамта мғасуан,
 Ҳурбъя-хумаруан ҳгуазхара.

Аха амға дүзза ҳнадғылт,
 Ҳхучра анымғас, ианҳахутаз,
 Иахұлт гуаартла ҳа ҳақсадғыл,
 Атцара ҳашыталт ҳа ҳгу итаз.

Зегъ ҳнеиңыртпіт ус мғаныла,
 Азә Москвада, даеаәзә — Қарт,
 Ҳаиуеніңшымызд, мап, гұтакыла,
 Аха мғакоуп ҳазку ҳарт.

Иахъа азә дқазоуп, азә дынцьныруп,
 Аеаәзә ажәған датоуп хыхъ,
 Аеаәзә ҳтәылағ ҳызыла ддыруп, —
 Икалам иағуент атоурых.

Схуцра здыло сқабла, сқыта,
 Иахымғасуаз са схучра,
 Уажә саннеиуа салам сыто
 Иеихаччо испѣлоит аха-әра.

АБАХЧА ААЗАФЫ

Инеиужьны аколнхарағ,
Абаҳчара еишылза,
Ақыта нагулак
Ицоит хараза.
Ашәтыщкуа аапын
Иңәиртца рыеылго
Иәалоит убрақа,
Ишәтуа иқатаза.
Ашыкъяза атлақуа
Ирыкуу азаза
Амра анырхало,
Иңирцируа еикуаңхо,
Абаҳчарағ дңәиртцеит
Дынхазшә наңаза
Убрақа абырг — уағ,
Ижакъя еилыңхо.
Абаҳчара дыңдоуп
Ахауда ахызығыдоу,
Аеытакны нахъасуа
Аңшалас шықыруа,
Есааира дәахоит уи,

Игу-ишъамх аипъшуп,
 Атла-еа игылан
 Ифениуа итаруа.
 Ашьшыхъэа дахънеиуа
 Дыкъуба-күшэо, гуазхала,
 Итейтыпъш блахкыгоуп,
 Изара — шшэырза,
 Игуатсанза инеиуа
 Фы хкы рацэа лаҳала,
 Деитцамхо деибыртоит,
 Деибыртоит дтарза,
 Ибла дажьом уи,
 Иаپъхъя лашароуп,
 Ихуцракуа азк'ум уи
 Абаҳча дызтоу,
 Агурбъара имоу —
 Ипъилаз илшароуп,
 Иаپъхъяка ипъхъоит
 Игуццак иёоу,
 Абар уи дырғегъых
 Атлақуа еитахан,
 Адгылкуа фычо
 Дырхыс дахъцауа,
 Абаҳчакуа гыларц
 Шэыр-хкыла еимахан,
 Апъстазара нацлан —
 Ибарц иёиауа.

Анықә аммоуп ҳарт уаха,
Анықә дузза — агурбъағхәаша,
Игурбъоит хгуара, ҳамзырха,
Аеаңсахыит ха ҳанхашья.

Ацақъа иалқыан икулаауа,
Арфаш нааниуаз зеырпъагъан,
Хней ҳанинажәла ҳаисауа,
Ха нахтәаҳтәйт, амч нацәаған...

Ашыаққауа еиваңба,
Ашыха ақыта иаша икыддал,
Иҳама ҳхалеит еиңрхухуа,
Ателқуа знылаз зыңда ҳыңда.

Амра анзаалоз хулбыреха,
Уи анөңзәоз ихырсысуа,
Арфаш цәкурпъеит ибұуаха,
Афымца станциа агу ртрысуа.

Иблахкыган иаакацент,
Алампа хүчқуа ахъхынхалаз,
Ағнатакуа рыбла чеент,
Илашо афымца ахъығналаз.

1949

* * *

Адәкаршәра улапъш ахъазом,
Иңкүрпәйт тәартала,
Мап, ирхымкуа инхазом,
Уажә нахъоуп иантала.

Имфаныртсоит ачалаа,
Зынза наманшәалан,
Иаауент шьоуки иръкаауа,
Ирх'я, реалахала.

Шьоуки рыштыуп ирыхъзо,
Ирхыу атәа ричакуо,
Унапъышь абрантә — уи ахъдо,
Иеницырхухуа иабақсу?!

1948

АН — АМҚАГҮГАӘ

Адәүбә станциа тәуан есааира,
 Ажәлар гылан еилүңдіо,
 Аң дымғалгон лықкун хаара,
 Иеивагылан игурбъя-чко.

— Сан, бзиала, амға сымоуп,
 Сцоит, исаамтоуп шытә лассы,
 Стәыла сыңхонит, сыхиа сгылоуп,
 Уи азы исшатом са сыпсы.

Сцоит бныжыны, сзааҙаз стәыла,
 Тәамфаху мукуа исыхъарц,
 Сан, инагзахоит са схадкыла,
 Са сгуы итазам пәсшьара сцарц.

— Нан, са соуپшәйл, сылашара,
 Сыңкун қубча сыйкухшоу,
 Нас уа уами — сымч сылшара,
 Иуенбъу дсымам — истынхоу.

Нан, уқушыз, уажәа ұрызыз,
 Үбүбуаны үықаз ухианы,
 Үфызцәа, укулацәа рәзы үдырызыз,
 Үхъз рәдәартәы урәхуаны.

Ҳтәыла узаазаз — уара иуануп,
 Сара исыдқыл, узтахыу,
 Харт ҳаицыхъча — уара иууалуп,
 Уи уазыкупъа ушенибакыу.

Лычкун дышшыуа гу разыла,
 Ибла хаара ан днагузит,
 Урт ааиңыртцит... факт мчыла,
 Адәйіба пъшыала инатцысит...

Уи андәйқула астанциа ныжыны,
 — Бзиала сан хәа ибжы гон,
 — Хыирла уаант ухызы дуны, —
 Ан деихаччо лнапы лжыон...

1941

ДЦОН АФРОНТАХЬ АИБАШЬӦЫ

1

Адэыңба дәлан,
Дцоит деиннаалан,
Иыман анарха.

Дцон афронтахъ,
Тынч иахымтэохъ,
Илапъш алархан.

Амырхуага,
Гүйкатага,
Абахча ирыкуччен.

«Бзиала» рҳәозшәа,
Днаскъаргозшәа,
Ашәтқуа ихуаччен.

Апъенцыр хышәаे,
Иф иахыштыаз,
Ибон асахъакуа.

Уа дқындаалан,
Иаргы дрылан,
Тыңч ахуцракуа:

— Бзанцы инымтәо,
Сгу-цқыа итымтәо,
Хбахча пъшзаракуа.

Цыхуа змамкуа,
Хашқа иамк'уа,
Ха ҳанхаракуа.

Хчай, хлимони,
Урт рацәоуми,
Хыпъхъазарада.

Хдәы еиужъкуа,
Хадгыл ужәкуа,
Лапъшыхъазарада.

Харғаш зыхъкуа,
Хашъха зышкуа,
Сахъа пъшзарала.

Зегъ еибыто,
Сахъашәк рыто,
Тыпъха зарала.

Хамшын дукуа,
 Хазиа тынчкуа,
 Цыхуапъцаарада.

Лахъеңкуроума,
 Азэ дубома,
 Гурбъя-нхарада..

2

Зыбз зөйтны,
 Захәз тыхны,
 Ҳтәыла иакулада?

Ҳа дахиааины,
 Абра дненааирц,
 Зымыч иакугүбда?

Уи дышиашоу,
 Ҳамыш шаша,
 Ҳара ихамиꙗарц.

Ҳамра шциенуа,
 Икуеициенуа,
 Ҳанатцэ кыдиꙗари,

О, ирдыруаз,
 Урт ирныруаз,
 Ҳара иаах҆ааз,

Уи даҳшатом,
 Үафы иаҳтом,
 Ҳара иаҳчаааз.

Стәыла шаша,
Сызкухشاша,
Абаңча иагулахәоу.

Уажә даабама,
Ма ҳаицәшәома,
Ас иқулахъоу.

Шәышықусала,
Ишаңтдоала,
Уара угуръяраз.

Уара усанны,
Са ссолдатны,
Сгылонит ухъчараз.

1944

АҚАПИТАН ГАСТЕЛЛО

I.

Хыхъ ихумаруа реаддало,
Иеибаргурбъо пъсаатә ахънеило,
Аба диафазо, bla таррала,
Дахан ахатца бубуа Гастелло.
Аҳаираңы гуамч бубуала,
Аба дѣрыых деилақуақуа,
Хыхъынта дисит жәған агуала,
Таха имто деңцақуақуо.

Дхан уи дхагыжъ қазарала,
Иааңса-иқыпъа пъсаатә ахънеило,
Аба дыкух'уа икуңарала,
Ағырхатца бубуа Гастелло.

Цақа адғылгъ итцацәажәон,
Амџабыз ыңқъо атта-ттахәа,
Уахъгы дхъалъшны еилеңталон —
Абомба кажуа акатахәа...

II

...Аба ихымца цэгъахуцralа,
 Иакүшәйт аръыс уа дзыкутәазгы,
 Иауижъуазма урт eибгала,
 Анемсаа ихысуа тақа итәазгы.
 Ахъшыцба лас ажәфан иалоу,
 Дарбан хатсоу уи иапъысуа,
 Амцабз дшалаз даанымөаскуа,
 Аколонна даст уи дталан,
 Ицәа-ижъ ала игу ааитамскуа,
 Ибүх иштәентцеit, хызыла-пъшала...

III

Апъсра даpъылт хатцарыла,
 Хтәылаpъсадгыл апъа гурага,
 Зыпъсы мшата, згу тарыла,
 Аба днызхыз — ахъзырга.
 ...Уажәгы дхалоит пъсаатә ахънеило,
 Ифызцәа дрылоуп афырхатца,
 Ахъзырхәага ду Гастелло —
 Ипъсы штац итоуп назаза...

1941.

ИШЬНЫ ИШТАН АГЬШКЕИ ИАНИ...

Афашистцәа ағны иакулан,
Ак нырмыжыт — мҳатцәи чуани,
Ифғышәо нахысит иқулан,
Зегъ еимырдеит хыбреи туани.

Ағны рыблит — амца ацрартсан,
Үрт иштартцент ирацәаххырха,
Араху, ашәаху зегъ рағырцан,
Еизца идәйкүлент нақ рхы рха.

Рыпсы рцәылгарц агъшема пъхәысгъы,
Лхучы длыма дығт деңтасны.
Илаңш дыташәт афашистгъы,
Длыхъзан дникилт уи дыләасны.

«Бығ бабаңауен ҳа бҳамбаку?»
Дааләғылент иеемарцахууа,
«Ас бандәыкула азин мгакуа,
Ибзымдырзауен нас ибыхъуа?».

Дшәаны дңәуан аյшқа илкыз,
Лара дғылан өымтүа-пъсымшұуа,
Уи илдырит иеыззиқыз,
Ишнимыжкуаз, уақа ишишүуаз.

«Нас ари оума бзыршанхала?»
Инапы мғаниңцейт апқацахә,
Амца иәартәо, ишлышозала,
Ддәыкулеңт ларгы ашацахә.

Дырзыңрысит өеиларшәала,
Ишәақь ңынта рылацало,
Ахәа ңцыщәла, гуахуарала,
Ипъко, иркъо, еихрыссало...

...Дкаршәын аյшқа ибла ҭыхны,
Ашыа иेыкъас рыщарала,
Ицәа-ижбы қуакуа, илымха өыхны,
Ихы еихыхны хәа тәррала...

Иан арыщагъ лыбла ҭаала,
Дхәазо днеиуан дихындало,
Лыпъсы сизго, инапы хшәаала,
Даалшышынтың дылгудыхәэало.

— Сыпъшқа... сгукы... сылашара...
Лажәа өантәеңт намざарала,
Зынза илцәызит алашара, —
Леаанқулкынтың блекупъсалы...

...Амат ашқам рылахьшәашәа,
Иштыңанрыщха апъшкен иани,
Рнапы еикурша өың иениниазшәа,
Шаҳатра руеит дгъыли жәғани...

1941.

АКОМИССАР ЧАРГЕИШВИЛИ

Хтэыла азыхәан ашьа ахъкартәо,
Амцабз рхутцъоит жәфани дгыли,
Ифызцәа има, акгыы мшато,
Пүхъяка днеиуеит Чаргейишвили.

Итәылапсадгыл уи дызхылтыз,
Иан игуакъя илхништалоит,
Ихәазо наауа зцәа цәгъя итытыз,
Аба икүхра иеадихалоит.

Шәара зыкузам — хъзыла наазоу,
Апәа хазына, ахъзырхәага,
Рыпсы далоуп абъвар иатдоу,
Зегъы инырбонит — пүхъякацага.

Уи дахърышу иеибархатцо,
Амцабз иажәлоит губыртала,
Аба деилацал, пыса дахартцо —
Ахъз енцыргонит рыкупъарала.

Хтэыла азыхәан ашъа ахъкардәо,
Амцабз хутқыоит жәфани дгыли,
Иғызыцәа иман, акғын мшато,
Пүхъяқа днеиуеит Чаргеишвили.

1941

САШЬА!

Дъырх аба,
уис хаха,
Уатас ипсацара!

Дбух аба,
Дных ала,
Дарбыл ах-ацара,

Хшэоз ұышьа,
Дыфт дыкша
Гитлер афығаражә,

Дтытт ицәа,
Дхытт ахәаа,
Хадгыл абыжъараз,

Уи зылшо,
Ха хзыршәо.
Мчықам апсабара!

Аба дтахойт,
Ихы лахоит,
Адгыл абжынцэарах!

Дъырх аба,
Уис хаха,
уатлас ипъсацара,

Дбух аба,
Дных ала,
Дарбыл ах-ацара!

1942

АХЬЧА

Дыѣкан ахъча ашъха дхалан,
Иархәо дныѣкуон аѣырпын,
Араху ықун, ихәуа иалан
Шъамхы ифенуаз аҳаскын.

Ишибо игылон амра шаша,
Иаԥхъа исиршәа икаԥхон,
Ихычталон ибла ҭаша,
Ашла ижакъа еилыԥхон.

О, иѣзбазуа азкуа ԛуашуп,
Ерцаху гуентон хараза,
Ашъантца мачгы уаѣа имцашуп,
Иафсуа иѣоуп ахырца.

Игуазырхагоу ашъха тәыла,
Амра тәыла Аԥсынра,
Иш҆асиры гуразтәыла,
Абра тынчла шәахәара.

Амш ианаалон аилаңәашь,
 Арғаш ықуқъан иқатәон,
 Иаңхъя иарсын уи илабашь,
 Қызас имаз игуаңхон.

Ажәған днатсаңшт иказказуа,
 Саркъа блоушәа уақа ицқоуп,
 Иҳарцыңсарха уа ибъазбъазуа,
 Уархал күтала ашта тұқоуп.

Ус ишибоз ажәған иалъян —
 Иааниуан хланты аҳаирплан,
 Парасиутла иыңаз, днамъян,
 Иңыруа ихалеит уи қытлан.

О, имаңысит иаңхъя ғуғуатәкъя...
 Ахъча ихылъеит амца шуа,
 Аҳауа иалаз аңа игуататәкъя
 Уи изнеиуан еихашуа.

Итадыдит ашъха гуаға,
 Италашеит амца ахъян,
 Иаңытцыддит абаҳу-ғаға
 Ахаңқуа дәйқулеит иаша ипъян.

Наң иениралеит Ерцаху акуцәа,
 Арғаш талеит иңқурған,
 Анаңу аршәйт абђа иқуцо
 Аєырцәгъя иғылеит ажәға ақъян.

Ахъча иштыхит илабашьа,
Нақ иштейтцеит ағырпын,
Игуеитцеит иабұар уи ахиашьа
Нап злеңк'уаз аәакын.

Днавагылеит абаҳу ёқтарста,
Уа дыпьшын уи иеимырхиен,
Ддәықулеит ианыршә амфахуаста,
Алеимс адгыл даназней.

Днеиуан дытқыан абна иеентарц,
Атыфра даштың таңынта,
Цыара днатәарц, тынч игуеиттарц,
Амфа, иусқуа, инапынта.

...Иааигуа данааи амфа иқуз,
Илабашьа апъынта уи ибришт,
Ақулағ дұрынта ижәға днықурс,
Апъағ дахырууа тақа диршәт...

О, уи дтейтцеит уахъ дкумпылуа,
Деитцеит наша ұхаңым,
Арғаш датқәахт, ихалт иеништылуа,
Адгыл уаха уи даным.

Илабашьа уи инаирсит,
Ахъча дғылан ұхъа дыпьшуа,

Апъша хьшәашәа уака инықусит,
Ирыцқыа нағеит ихыңша.

Ахъча дықан уа шыхатәйлан,
Иархәо днықуон ағырпын,
Араху ыкун, ихәуа иалан
Шъамхы иғенуаз ахаскын...

1942

ДОН АХЫҚУАН

А. Назазе илыхъзынылоуп

Дон азымғас тынч ахықуан,
Пұсра зкум гылоуп абақа,
Ағызцәа ирығъяз уа дырнықууан,
Аңхәзыба дныжыны иңон пүхъяқа.

Уи деңкуркыит уа рнапала,
— Бзиала сөзыцә! — лхәеит ажәас,
Донгыы иаман уақа агуала,
Мчыштыңа єиңшны игылт тынхас.

Илхагылоу ажәған ами,
Ладгыл ауми лыңәртә,
Тәымциароума? убри азами
Далтны дзықам лығнатә.

Аңснытәи ашъха ирықутуа аңшалас,
Инеиуеит уақа ишькыруа,
Уи лгу иныкүшьуа анапы пүшъаала,
Инеиуеит уақа игук'уа.

Дон азымғас тыч ахыкуан,
Пұсра зқум гылоуп абақа,
Ағызцәа ирыпъхаз уа дырныкуеңт,
Анаана рымә ицен пұхъақа.

1944.

АП҃СУА ҚАМА

Ибъазбазуа ап҃суа қама,
Аба ибағ иалахыуп,
Изкыз мамзар баша иқьама, —
Анааира усағ иалахуп!

Ацыпхъ ағыщуан икуеи-цеиуа,
Икын уи ап҃суа бүбуалаза,
О, иалшазеи амца анцеиуаз,
Данейбашъзоз далашзан.

Аидысларағ ғыза пъсахым,
Изду имам дақуеырбарыц,
О, уи уаға бұйарс ишъахун,
Иаңлеит ахъз ақупъарағ.

Иаттахома абцъар, аҳәа —
Иназо икоуп уахынза,
Аба илшүа, ашыа пъхъаҳәо,
Инеиуаз имоуп ахызыра.

Ашъха икупъаз ианылт ишъта,
Аиаира шътихыит ёышәала,
Акупъағ иоуит ажәлар рымта,
Иашәаху аануеит ყышишәала.

Ибъазбъазуа арсына қама,
Аба ибағ налахыуп,
Изкыз мамзар баша икъама, —
Аиаира усағ налахуп!

1942

АФЫРХАТЦА

Гуылагъ, шыамхылагъ уи дфырхатцоуп,
Дыхиа дгылоуп деибак'уа,
Ацәгьеи бзиен уи дрызхатцоуп,
Ажәған агуғы дпьруа датцоуп,
Дгыли жәғани ырдыдуа.

Алым деиңшуп, мчыла иапъигонт,
Шыха ңұлахәтлас дыщак'уа,
Икуша, мыкуша иғызыцәа еизигонт,
Аба ихақұлаз ихуда хыитіеонт,
Гуамч дула дахъцауа.

Аеы сир дақутәа дығ данненуа,
Адғыл зызорит, адғыл шәонит,
Иахәа ткуцәа ицеициенуа,
Икула ағарғыы ишътаненуа
Рымч еилымшәо зегъ еиқушәонит.

Хтэйла гурбъя ичча-хумаруа,
Уи ахатца иашәа ахәеит,
Аба зәаазхаз имақаруа,

Хтәыла иакулаz ибарбараz,
Ихуда датаст, — ахъз иgeит.

Ажәлар рәапъхъа илоу Ҧышәоуп,
Урт иенгурбъоит ишенибакыу,
Ахәеи амцеи уи дрызҦышәоуп,
Имч, илшара, — урт рзыхәоуп
Ахамта дузза игу изаркыу.

1942

СЕВОСТОПОЛЬ АЗЫ АШӘА

Амшын енкуа гурымуан иштәтыңа,
Иагудлон Крыим ақуара,
Атәым бжыс уахынта иңтүаз.
Иақуңон, иңәғъан ахгара...
Амра зныңдалоз атәыла,
Аччабжы ахыкүз убра,
Аишиңәэ зыхтыгулоз гуртәыла,
Зызбаху ду нағхъаз хара,—
Апесшьартта нахъаңлоз иеинтәылан,
Аишиңәэ ахъаңыз анхара,
Русура сирза ендгылан,
Рымға ду ган урт хара...
Атых лашыңа иеалак данакула
Иөйкүн аба «хызығара»,
Крыимгы данажәлоз хагула,
Ипсаҳымкуа дгүб'уан гуаныла.
«Мариала салғоит ара».
Ажәлар ду гылент ишиашаз,
Имириазма атәыла ахцара,
Әыртит еңщәакны «Хус иашаз —
Иқалом ҳайтатңы хара!»

Аихаң тәөн иенлашуа,
Алемсаа ресолдатцәа ирхысуга,
Рабцъар ахы шхаз ихысуга,
Ижәйлон, иенхон ишьашуа.
Аурыс иағызго дәлалома,
Ақуғарағи динеүеңт хаха,
Абъсадгыл еитымны уи иуама,
Ишьала иріхонт иңәахъа,
Атоурыхағи ахызыра зғацыз,
Асовет күпіағи дамеңгезеңт ихы,
Аба млашы абри еиңш зымбасыз,
Иеихнах'ун иаша игуахы!
Ашъаблакъа феиуан имғасуга,
Инеиуан амшын агуанза,
Севостополь шаҳатыуп — деңгасуга
Ақулағ діон тағаза.
Назаза аиаира зыншалоу,
Атәйла сир шәтүеңт ипүтуа,
О, Севостополь — ухызы ду шалоу
Аиаира шәа цоит ипүруа.

АКОМӘАР ҢХӘЫЗБА

Дгъажъуа далоуп амца шыра,
Дгъыли жәғани ахъбылуа,
Лаңхъа илпъило аңға шәйра,
Далтцеит гуамчла ицкъаяу.

Уи лыпъсадгъыл Шъам илзеипъшуп,
Қыка хышла дзаазахъоу,
Аәар дызлоу лара илеипъшуп,
Акупъараңы хъзы згахъоу.

Лыбла ихгыло аңа ицәаара,
Ипъирх ишъталтоит имкуацо,
Иаццо днеиует лымфә тбаара,
Анаана ду ахъ дызлацо.

1942

ҮЕИҖАМТЫН, АҚЫЗА, ШЬТАХЬҚА!

Амцабз еицрало иғагылоит,
Афронтады икоуп абас:
Үнейтатыр — утыптағ дургылоит
Аба млашь үеиудоит мариас.

Гуцарыла үеитасуа уанғыла,
Ахымғасгы үкүшән уагоит,
Амцабз уацәымшәо уаъылар,
Аиааираты үбысқан иугоит.

Шыңақгы үхъамтын уахъылоу,
Үеитамтын ағыза шьтахъқа,
Үименігзан аба-цәгъя иуәагылоу.
Ипъирхраз удәйқула пъхъақа!

1942

АМШЫН·УАФ АФЫРХАТЦА

Амшын еикүа хумаруа, ифхало,
Ишбылгъоз убон ацәкурпъа.
О, усқан агурбъара ухалон,
Уагулкъан уцон иенкүрпъа.

Наскъа ашъхақуа иғылаз изышза,
Гуштыхла умчра иазыпъшуан,
Уа амрагы узгурбъауа сиршәа,
Амшын гу ихыччала ианшуан...

Ахғеепъш унагулкъа ухылан уцашья,
Ашлагъ убраға ибалон,
Ацәкурпъа·цәгъа анужәлоз,
 аекылдъю, аеашәо
Иагулхәа аиаана угалон.

Үпсадгъыл хазына ишәтуаз ишатәаз,
Улшара иазҳар утахын,
Абибъара уасиатны ахатцара иунаңаз,
Угуатцаға имызуа итәахын.

Апътакуа анхылагъ иғынтуа еиқуараз,
 Утәйла нахъзарц аәзаны,
 Усқан иуцгылт уақа ушъа иалаз,
 Ахатара мыңдо имџаны.

Къахъ Ҳафьаратғы, иқаз шъхатәыла,
 Дуаңызо днагылт дықуғауа,
 Рашыла инкылқеент Нартаа өүрхыла,
 Рылшара кадыхеит нара уа.

Уалан нахъценуаз амца еилашира,
 Уа иқуқъа нахъцоз атакар,
 Амабз маңысуа, уақа ихшылоз,
 Иалшон амшын танарбар.

Ашъа раңа хылент амшын иңдерцируа,
 Унапхымта нағеит алақуа,
 Мраташәарахъ нақ уаңхъа гургуруан...
 О, иқазоуп ахатца унапқуа...

Амшынахътә иңдіреит идуззоу улшара,
 Мроушәа икағхонит нахъа ара,
 Уабгы дәғагылоит ашыжъ ашараз,
 Үхаташәа ахәоит иңхъарца!

ИЗНЫШӘЫНТРАДА?

Ижыда абрақа, изнышәынträда,
Иңахаз дарбан акуъарағ?
Иуасиат, иажәаху уа изеиҳәада?
Ма деңкүзкда ахрацәгъяғ?

Иңахаз рыштыхаң уи дынхама,
О, изеиңшроузеи уи акушәара?
Ағызцәа ршьоура изыштыхама,
Изылшаз иоума ахакутцара?..

Нас, уара, ахра, ибағ змеидаз,
Дарбан ҳтәыла зхы акуэтказ?
Дарбан хызыла абрақа иңеида,
Ахъзра ахъыз аңыздаз?..

Исаҳә нас, дарбан, дарбан хатдоу,
Ижыда абрақа, хъзаңума?
Ахахә хъшәашәа хұыс зхы иатдоу
Баша идырым бжъазума?..

Ахатца ихызың бзантцы изуам,
Ахатцара ахызың камшәазаңт,
Зтэыла ахъчара зхы ақузырзуа,
Ахатца имра ҭамшәазаңт.

Ашың ахъкеитәаз уи хырызышха,
Исахың лашоит иқутылан,
Ихъзра шыңаң'үеит уақа ашыха
Иқұғоз забңар ыкукылан...

1944

Амца шыра аиха ахъазуахъ,
Унеила ағыза афронт уеадкыл,
Аба уижәла иғны ихватцуа,
Уихъза даных уи ҳаңсадгыл.

Дарбан абра изышуа иқуз,
Зыштың аныда ақуңағ уадгыл?
«Анаана дукуа згази иғықуз»?
Ахәеилшырта шыла уадгыл.

Амра икаңхо — амш еилгара,
О, ихынцәцароу,— уи упъсадкыл,
Хадгыл дуағ үхызы гароуп,
Иеңташәттың ҳаңсадгыл!..

1942

АШЬХАҚУА РҔЫ

1.

Ахысыбжь. Амцабз фытқъон,
Атыфра еиларшуа,
Алеимсаа уахынты итқъон,
Ашья рацәа каршуа.

— Ахысфы! амца! амца!
Иауан уи адца.
Ашьха зышкуа рымтахь
Итейтсон иныртәа.

II.

Ахысра иақутцит аамтала,
Аибашьцәа ироуит ааикутәарак,
Алфак еилытуан уа ҆шьаала,
Иамәхак иғеиуан катәарак.

Аибашьцәа рееизган еидтәалан,
Афронтаетәи алаф еибыхәо,

Аңырғы хыхынты даахалон,
Аидара тейтент, дрыкуныхәо...

Аҳамта шытырхын ағызыцәа,
Ианын уи бзантцык ианымтса:
«Аба млашь шәимеигза деиғышеттәа,
Хадгыл хазына данымкуа».

1942

АШЬХА БАЛЛАДА

Амца шыра аръыс далцын,
 Даақуғалт ахра, — дшъакъасон,
 Ашьа цәкурђо иапъхъа иштытыуан,
 Имшынха агуаға итазысон...

Апъша иасуаз ихаху еилнах'уан,
 Ипъхзаша арбон уи, ипъханаҳәөн,
 Иштытңи ианнеиуаз ишќа, иштынах'уан,
 Салам шәќу уа ишиоуаз ианаҳәөн.

Аиааира дузза убра иапъыздаз,
 Иөйтт ахацәа рыхъзала,
 Атоурых даќъа рагъхъа ихтырдаз,
 Ахъызра аныртарц рымчала.

Иаҳәа аатиғаан уа имғанитцеит,
 Иөицәйт ахра аттарра,
 Ианымтца ишъала убра инанитцеит:
 «Иөнаайт абраға ахатзара»,

БИҢЫЛ АРХӘЙЗБА

Дзыкутәоу аеларъ иаша икуаруа,
Дааниеит арпыс дөйнәланы,
Биңыл архәйзба зыбла каруоу,
Ихәа, нас, башәаху цэырганы

Аәы ишамчу абура иахонт,
Ашта иахътало ишпәацқыу!
Акъышә ъықушьуа ахы ифахонт,
Акъыркырбжъ шпъагукуу!

...Итцуазеи уижътеи? Амра ихытуан...
Икуабан аәы азы ақутәаны,
Арпыс аәны ашта дтытуан,
Дцион иеы-ццак дақутәаны.

Дцион уи, иаңхъа амға шытамзи,
Итәылаңсадгыл ипхъауан,
Ажәлар ражәа игу итамзи,
Ашъаура ашқа иыхауан...

Аба диақупъо дахыст ҳтәыла,
 Ашыа кайтәеит иадгылаз,
 Кавказ сирзаху иаша шпъыла,
 Дрылкаан, ихъчо иадгылаз.

Иқыта еипъштәкъа ихъчо дғылан,
 Украина адәениужъра,
 Казшыас ныман даниңыла,
 Дейбган аба иоумыжъра.

Анаанаира ибон енагы имфашьо...
 Иаңхъа амфа аныхуашьуаз —
 Хөоушәа далқыон амџабз Ҙхъаршәо,
 Адгыл шытыңы ианыхуашоз...

Аба игуатцәа кылкаа итихыит,
 Уи Берлин агуашәаңы,
 Икамшәо бзантцы ахыз шытыхыит,
 Инхонт жәлары рашәаңы.

Ауаркъ аңытуеит аңы Ҙсымшъа,
 Ицазар куадыр акүмтәзац,
 Аццақышъа еипъшын есымша,
 Иахъа мацара акүмхаац.

Уажәы игурбъо ашта иңало,
 Амырхуага икуччоит,
 Дгъажыит фалъхъа ашәт ахъәало,
 Иқыта, ижәлар ихуаччоит.

Дзыкутәоу аәларцъ иаша икуаруа,
Даауеит арпъыс дөйжәланы,
Биңыл, аңхәзызба, зыбла қаруоу,
Иңәа, нас, башәаху цэырганы!

1945

ФАПЬХЬА АБРА

Фаپъхъа абра! бзиа избо
Са сыпъсадгъыл,
Абзиабара исыма изгаз
Уи сыпъсадкыл,
Иаазгент фаپъхъа,— сымфаپъызгоз,
Фаپъхъа абра, амшын а҃ыкуан,
Са сыпъсадгъыл,
Уи саргурбъоит са сзызныкууаз,
Уи сыпъсадкыл,
Аиааира сымса ара саныкула!
Саپъхъа улашон амца шырае,
Шшәакъ настудкыл,
Исаپъгылаз анаկу шэйра,
Ухъз сыпъсадкыл —
Салтуан, ипъирхны уи ашэшьыра!
Фаپъхъа абра! Апъсынтэыла,
Сыфны, садгъыл,
Са сырхылеит, зегъ гуртэыла,
Урт напы ридкыл —
Пхаста рмоукуа ианысъыла!
Убри азыхъан, сымч мшато,

Са сыпъсадгыл,
Ушәты какацраз амға игуатоу,
Са сыпъсадкыл —
Уи сазыкуңоит са ишсаңәоу!
Фаңхъа абра! амшын аңықуан,
Са сыпъсадгыл, —
Уи саргурбъоит са сэзынықууаз,
Уи сыпъасдкыл,
Аиаира сымга ара саныкула!

1945

АРПЫС ФЫРХАТЦА

Аибашърағы ахысыбжь,
Тынч ианеңкүтәә,
Алға ажәған иана лазуаз,
Арпыс дхынхәйт,
Иесы дақутәан,
Анааира иман дана алазан.

Аеы акуадыр
Накуихт, иноуижын,
Адәкаршәра иныкулеит иңырға-еырғо,
Арпыс ддәйкулеит,
Имфа ныжым,
Имфа идуззоу — уи шъачатъоу!

Иаатит иаңхъя
Азауад гуашәкүа,
Иңылт ағызыцәа еихаччауа,
Амшынгы гурҗыон,
Ахаңә ҝуашкуа,
Аңәкүрға рхысуан ахъарчәа уа.

Имаңра ңұхъартқа,
 Аусура игу аңғылхәо,
 Аңең днығналеит арғыс уа,
 Аусурағ ирхәоз ашәа
 Уи нациқәон,
 Ахатарашәа ирхалыруаз.

Иалшом иажәа,
 Усла уақа инеимыгзакуа,
 Итәылаз деңгәз миңстазара,
 Дыкупқон арғыс,
 Баша арақа дымтәазакуа,
 Ибъаңон, нацлон, иқазара.

Улағыш икушәоит,
 Азаудағ радиохызыза,
 Астаноккуа ыргыжъ, дырғағыжъуа,
 Зегызы дрыхъзойт,
 Иара иами радиохызы, ицо,
 Инарх нацлоу уи нағмыжъуа.

Иңкунра амчра,
 Уи уажәами наңыншәауа,
 Аамта иаңғо — таха амтакуа, —
 Уа дахыкупқо,
 Ижәлар рами изызнишъуа,
 Иумта налцуа ахамтакуа.

МАИ

Ааңынрами ҳара ҳтәылаө,
Иахъа ңышзала иаңзааи,
Иааирашәала ҳа ҳаңылап,
Ҳамыш ныхәа май!

Зегъы ишҳамоу агурбъаөхәаша,
Шәааи, ағызцәа, шәааи,
Иахъа игуахтоит, ҳамч, ҳанхашъа,
Ҳаназгурбъо май!

Аҳамтакуа еишътагыла,
Уажәы зынза изызхаз,
Иудкыл, иутәуп, ҳара ҳтәыла,
Хусура иархаз.

Аңстазара ҳа иаңчаңозар,
Үи иаңкызар ҳамч,
Атынчразы ҳа ҳақуңозар
Иаңнатгоит ҳа хгуамч.

Шыуқгы гурымуаз иртахызар,
Ахәаа нырцә иахъя,
Аибашъразы рхапың хызар,—
Итапъеып ғаңхъя.

Хара ихацуп дунеи үажәлар,
Зымға мрала ипъхо,
Аүажәлар роуп дунеи иахажәло
Анаана ду зәаңхо.

Аапъынрами ҳара ҳтәылаө,
Иахъя ҆шұзала ианаңзааи,
Иааирашәала ҳа ҳаңылоит;
Ҳамыш ныхәа май!

1949

Агағала са сымғасуан,
Снеиуан ашәттрахъ са сырьшуа,
Амшын итыңды апъша насуан,
Абыұқуа рцәажәо, иртытуа.

Игуастеит саңхъа ибырлаш ғычан,
Ашәтәңд аалтцит ипытуа...
... Иаңтән сышәтәңд иахъа аәаршан,
Избонт абрақа иахъышәтүа.

Апъсабара ибыбышза иалпъхо,
Ашәт хазына абрақа иөоуп,
Сиршәа иаазоуп анапы агхом,
Ашәтгы зыршәтүа ауағ иоуп!

1948

АЗЫХЪ АНКАРА

Аеңақәа иқатәоит адғыл итхураан,
Ашъха зыхъ сир Анкара
Абра шәаңшәымаз ажәлар гүтбаа,
Ицо имфасны ңықуара.

Амға икуу, аус иашьтоу,
Унатәа уааини, ңыңқ уаангыл,
Нас уаапъсара аңша иато,
Азыхъ зтахумаруа атәца нкыл!

Азыхъ аимхуц иаркакачеит,
Агъама өыхаауп, уи хуартоуп,
Угу-ушъамхы иахуоит, умға аркьяңеит,
Ари зыкоу ажәлар рзоуп.

Амға икуу, аус иашьтоу,
Унатәа уааини, ңыңқ уаангыл
Нас уаапъсара аңша иато,
Азыхъ зтахумаруа атәца нкыл!

АЗЫРПХА

Итәниуа инеиуент ашъха иағалан,
Нас итало апъста,
Фағхъя ихало, ақамағала,
Ашъха еиғтәоушәа агута,

Амға цоит нақ, иғ, ихало,
Ицоит уи хараңа,
Угу шытын'я, уршанхало,
Уама ихаракза!

Иблахкыгоуп апъсабара,
Мрала ара икуабоу,
Анақу бжъазит ашъха еиғекъара,
Аиғхаара ахълашоу.

Ацырхъкуа оужь өңдигылан,
Амра ара иантапъха,
Ицэйтцахуаене ашъха иргулаз,
Ицэирцит азырпхана.

Маңас иамаз адғыл иатқұя
Ауағы дантал,
Зынза исирхеит амши атқыи,
Илашеит Тұуарчал!

Аөеитдиахын ара анхара,
Ажәлар иргуапқаз,
Бзабаала ҭынч анхараз,
Иңәыртцын азырқыла,

Раңағыла итоуп игурбъо,
Ари ақабла ртәны,
Реыхушәтәуа, ымч еибыта
Иңоит ргу азханы.

1949

АХЬЧА И҆ӘЫ САСРА

Цақа икаршәын уака акуахъча,
Ақьала рыхиан иара ишахутаз,
Агурбъя иәыкүн аръыс, ахъча,
Ашъхатәылан са сыйтаз.

Аөны дықан нымадара,
Атың даңшәыман уи дахын,
Ишуа икнаҳаз ахш ацара,
Са снаөыхуар итахын.

Ачуан ахчат хыхъ ихтәалоз
Ихыхны итеитәен ачакуа
Иртәын, тасла уи ишанаалоз,
Инықиургылент ачакуа.

Ашъха аҳауа тынч иғалон,
Са снаөыхуо стәан ахшца,
Акәафрашқа уи днықәалон,
Ахш ныпъхъеикырц аамта анца

Ачақуа еиңартқеуа исыдидалон,
Итахын арпұыс итагы зәкәйр,
Хңәажәөн... абар амра нұзаалон,
Иташәуан ақатә ачағыр...

1947

АГАӨА

Амшын ахықуан, ақуара,
Хұлбығала ианыпъшасуа,
Убра снеини сызхара,
Тынч снахуңуа атәара,
Бзия ишпәзбои, иәныштыасуа,
Амаху хыхынты итәруа.
Амшынгү ианхыло аттар уа,
Насғы саңхья ианымфасуа.
Үрт қырчығуа ианпъыруа,
Ацәкурпәзаква, иә иеижәхасуа
Ианыхумаруа рызхара,
Нас иззугаан ақуара,
Икша гурымуа ианықөасуа.
Амшын ахықуан, ақуара,
Хұлбығала ианыпъшасуа,
Убра саннеиуа апсшьара,
Агурбъя скалоит сызхара,
Саамта сирла иахымфасуа,
Сара снеихъеит кырцьара,
Аха исымбаң ағаңьара,
Абас хаала иахыпъшасуа!

1947

Аңша ныкусуеит абра ұшыала,
Исируп амшын аңшақәа,
Нақ амшын гу аңра хиаала,
Ицоит ашхуа, ашәа хаала,
Уахьынтә нааниует ахъзырхә:
Ақуа, Ақуа ибырлаш зычоу,
Ибағча шәшшыроуп уғашақәа,
Пәсшьара иззаануа игурбъя-шыччо
Ушәтқуа ирылоуп еизыхәхәа.
Хыхъ игылоуп Ақуа ашъха,
Иатәа бұыла аетақәхәа,
Шыжыла исируп уи разнышха,
Азқуа азаза ахъныхәхәа.
Арахъ тақа итбаа-тыщәза,
Иеихдоуп амфакуа шшәрызға,
Сахъаркыла ихтсоуп рывтда,
Циаа хыла ипшаза.
Ипытуеит ашәтқуа арака игултңы,
Ихырхуа изазонт аңсара,
Ицоит иутаало агуамчра рыңы,
Абра инасыпуп аңшьара!

1947

МАИ ЦӘҚУРҒОЙТ

Амра хаара
Пұхоит гуртәйла,
Адғыл икулоит икаччо,
Аңғажәлар неиуеит
Цыр мчыла
Рнапы еибаркыуп
Иеилыңьцю!
Абиракқуа еиңыркыуп,
Оада ихало,
Рханы ихумаруеит
Ишькыруа.
Аңыр ғұсаатәгбы,
Жәған гу налоу,
Ихүп неишьтала
Ипъруа!
Агурбъа рхала
Үрт еилісүеит
Жәған зегъ рымехак,
Ирдыдуа.
Аңта дукуа,
Мшата ирылсүеит

Ицъя-шэъя икуща,
Иеимырпуа!
Ашъха, абаху,
Акы иннамкыло
Аиаанира дукуа
Зырёниауа,
Рашэабжъ нафуеит
Аеендкыло,
Раба игуатца пънатцэауа!
Нахъхи, ахэаантыц --
Амца шыра,
Иалагыла ажэлар,
Куپъоит,
Рымч аиааниует
Апъта шэыра,
Иахъабалакгы
Май —
Цэкуръоит.

1940

ИЛЕИҮЕИТ АСЫРХӘҮ

Атла гылоуп асырыкұха,
Хыхытә илеиүеит еимаҳәхәй,
Ишауыц иауеит зында икыдха,
Ибахтәа-бароу асырхәй.

Ақыта аетаҳәхәо, уажә оупышла
Ашәыб иакуу ахырхәхәй,
Итәны игылоуп гурбъя-ччапъшыла,
Илеиүеит хыхынта асырхәй.

Ашәараңаң бұларла иғычоу,
Абар, дааниүеит деикуаҳәхәй,
Ашәарахкуа уи дырчыкоуп,
Илеиүеит хыхынта асырхәй.

Ишьта анхало аграпара,
Араху рышқа діңт өазәй,
Днеиүеит ныма апъхә өахәара.
Аөзә араху иржәуа азы.

Ахыбра рықуцә айлцуа алға,
Апъша иштінах'уеит еикуархәы
Иғашәны икнахауп ашьашыл уа,
Илеиуеит хыхынты асырхәы.

Аамта ахысхьеит ашыбжыщытахъ,
Ахұчқуа неиуеит еиңирхәхәы,
Асы антало реимаа ағышетахъ,
Хыхытә ианлеиуа асырхәы,

Бзия ишпәрбои, иеиңихумаруа,
Асы шытырх'уеит еикуархәы,
Адәы иқуп ихәар-пәсаруа...
Илеиуеит хыхынты асырхәы!

1949

ИАРБАН ТӘЫЛОУ АС ИАХЬЫКОУ

Иарбан тәылоу,

Иарбан тәылоу,

Иарбан дгылыу ас иңхо,

Анақу хымкуа амра иагулоу —

Сара стәыла еиңш, исгуапхо?

Иарбан тәылоу,

Иарбан тәылоу,

Ауаа тынчла иахынхо.

Амырхуага шәахуа еңтәыла,

Сара стәыла еиңш, изкупхо?

Иарбан тәылоу,

Иарбан тәылоу,

Есымшааира үхъяқа ицо,

Зиааира иаццо, ахъз зхыло,

Сара стәыла ма иахъзо?

Иарбан тәылоу,

Иарбан дгылыу,

Сара стәыла еиңш иңубуюу,

Рымч еилымшәо иахъеидгылоу,
Ажәларкуа зегъ, еишъцәахо?

Иарбан дгылу,
Иарбан тәылоу,
Ас иахъықоу өацъара,
Зегъгы гудула иахъеипъро,
Хшығс иахърымоу ұхъацара?

Иарбан тәылоу,
Иарбан тәылоу,
Стәыла иалшахъоу зылшо,
Аиаана бақа мұсса изыргылаз,
Апъстхәа хызқаз ирхуашо?

Ма иабыку ас есымша,
Афырхаңәа рыхъз ахъго,
Аиаана иштәхъу бзантцы назымпүшүа.
Атәыла дүзза ұхъақа изго?

...Сара издыруеит уақа ишықоу,
Ауаа ахъцәыртца имлаго,
Аҳауа иахъалоу рыбжы шыкьюа,
Ахакуитраз рымч еизго.

Мчыла еидгуалоуп ұзаргы аштатқуа,
Ажәлар згулоу ихуаене,
Алашыцароуп ағны шкуакуахтә
Адәахы идәйлтцаа, еилачны

Үақоуп дунеи аибашьра амца,
 Иахъеицрартço еикушауа,
 Аиаша аниааниа — иахъаргуамтса,
 Рыла Ҷысымтәкүа ахъуашьуа.

Уоуп иахъеизо Ҷысымтыркъаөкүа
 Инхаз рымышкуа Ҷыхазо,
 Ирыдеизгало атәыла мачкуа,
 Еимтәэ еилых'уа ипъхатдо.

Уоуп имжыжък'уа зынза итыфаан,
 Акапитализм ахъхауа,
 Иаахуо, итиуа, — ауаа ртыңан,
 Адолар Ҷышемара ахъяуа...

Сара стәйлоуп, сара стәйла
 Амра шаша зхаңхаяуа,
 Дунеи цъажәлар икуңо шыла,
 Ахакуитрахъ изгауа.

Сара стәйлоуп ұынчла анхара,
 Амфа иқуу есымша,
 Уи оуп изрымоу зегъ гуалхарас
 Атынчра настакую зылша.

АПЬСЫНТӘЙЛА

Ашәа азысқәоит Апьсүнтәйла,
Ашъха, ага апьшахәә,
Хъзыс уи иамоуп амратәйла,
Амырхуага ахъныңәхәа.

Ашъха инаркны амшын агунза
Илаштып амра ашәахуа,
Апьсабарға сапъхъя игултцуент,
Сапъхъя иштәлонит еитцыхухуа.

Унапьшишь, сөзыза, аладарахь,
Арха ахъыштыу изазо!
Унапьшишь, сөзыза, афадарахь,
Апьсаса ахъкыду еилыбзо!

Унапьшны игуата: уағ илшара,
Стәйла зыршәтүз аханза,
Иамтазакуа атх ашара
Ахаңәа анцәыртца шарғазза.

Ачай цәкүрпәара, мшын еикуаран,
 Аббы ахъәажьу еикуаҗәны,
 Ахәсахуҹкуа шыжьза италан,
 Ачай анхырх'уа еисаны.

Унапъшны игуата, абаҹча-куатца,
 Ажымжәа ахъәалалауа игъало,
 Арацәа ахъәытцуа ашъха гуатца,—
 Ахацәа русбжъ ахъгало.

Унапъшны игуата: ифейжьза иәало,
 Алимонкуа, апатырқал,
 Апъсны абаҹча са сахътало,
 Уааины, сәзыза, знык унтал!

Угуахы итало аҹауа єыхаа,
 Ушьамхы шытнах'уеит иткарза,
 Иќуанда пъхаран иузәыхо —
 Бзиабароуп, ихатца!

Ритца азиашќа, хыхъ ухалан,
 Бзыпъта аифхаахъ унапъшы,—
 Ашъха дукуа еидыххала,
 Иахъеидгылоу еицхыршыны!

Са с-Аҝуа уналсны, игуата,
 Асахъа пъш҃зара єеила иба!
 Ҳалша дүззә ахъыз ато—
 Уапъхъа иғылап лабәаба.

Ашәа азысхәоит Аԥсынтыла,
Ашьха, ага, апъшаҳәа,
Хъзыс уи иамоуп — амраттыла,
Амырхуага ахъныхәхәа.

1950

АШЬХАҚУА, АШЬХАҚУА...

Ашъхакуа, ашъхакуа еидгылоуп,
Рыжкәфакуа еидысло зынза,
Ашъхакуа ашъха рхагылоуп,
Сыла идаҳәхәоу, ишлаза.

Ашъха уахысны унталар,
Әк уаңхъа иғагылоит ғаңхъа,
Үөышәа уи ақуцәахъ уанхало,
Ашъанцагъ пәкъоит имцаха.

Ауағытәйфса иыкум аағъсара,
Аус ду аниңхъо пәхъака,—
Изызойт иәапъхъа ағъсабара,
Имфа лашоит еихыкка.

Ишъаға ртбаауа, иаццо данғеиуа,
Ахрагъ наскъоит нақ настұха,
Арғашкуа еиңғеиуеніт агуағахъ,
Рзыштыра ныңғасах'уа, игүтқья.

Абзазара єың уа нағындарц,
 Икакаңырц ашъхакуа, аңста,
 Урт рымч ду ателкуа ирнитцеңт,
 Аңсабарагъ чарц алакта.

Ахатца имахуаркуа нағхартәо,
 Иалшауа анъишәо имахуәа,
 Ашъхакуа иргултцеңт ирхатәо,
 Амаден хықкуа ирыңлауа аәа.

Ауағытәйфса ашъха ихалаз,
 Үақа даниеңт хадас,
 Амғахуаста уа ишьта зынхалаз,
 Амға ду алтцеңт уи нас.

Аңстазарагъы феиеңт уахъ иацло,
 Аөйтбааяа, адаңкуа ҳауа,
 Аусура еигунығуеңт имшаңкуа,
 Ашъхакуа шығазтәо, наархәуа.

Амышгъы, атыхгъы ирзеимак,
 Рсанзыбыкуа анаанышало агуңа,
 Сменак ныпъсахны ѡа сменак.
 Ашъхакуа ирыжәлоит еңта.

Амца рыңдалан еиқужәазшәа,
 Ашъхакуа րгуштакуа аартны,
 Ауағытәйфса иәңбұхъа игүткъязшәа.
 Ишъамхнышлолт тақа илақузыны.

Иағытсыдды илеиуеит арацәа,
Үақа ирацәоуп иара убас,
Ашъхакуа ирцәыго афырхацәа,
Амал рацәа итырго хыккуас.

...Ауағытәйсә дхалоит дышхалац,
Дөнеиуеит ашъха ахуахы,
Ерцаху дугын нақ, ишанхалан,
Итқазшәа иаапъшүеит агуахы.

Ашъхакуа, ашъхакуа еидгылоуп,
Рымч кабызашәа зынза,
Ашъхакуа пәшәыман дрызгылоуп
Асовет уағ, идуззоу зылша!

1950

БИТЦМЕНДИ

Усахъа пъшза тытуам бзантцыкгъы са сгуата,
 Битцменди акыта — сыңсы зығхәароу,
 Убаҳча хазына, инымтәазо укуатца,
 Абзазара беиа айысы зәыгхароу,
 Ақыта Битцменди, Арагъви ақұпра,
 Шәыбзиабара сыман сааит ғапъхъа ара.

Ғапъхъа абра, — имғашо нахызыбаз,
 Иазнымкыло нахъәало ажъ азахуа,
 Битцменди сазгурбъо сыбла анахызгоз,
 Ианызба ихумаруа амра ашәахуа,
 Ақыта сыңғылент ацәа хaa зықуныз,
 Усқан еилыскааит са скытад закуз.

Баслахугы абра ажәған ианызбейт,
 (Издыруада исыңзар уи сахьталакь).
 Усқан өазныкгъы гуаныла еимыздеит:
 Иалахузаап амчра са сзыхъзалакь.
 Уи акухап арақагы изызбо илашо,
 Мчықам уи схаштыртә ихызыер зылшо.

Иарбан излеиңшым Битмениди са скыттара^{збъющ}
Арақатәи абаңча өацәоума иахоу? ^{збл-птию}
Апъштәеилаңса иарзуам асахъара ышда,
Ақытакуа ирымоуп еиңшны иугуазыръхо,
Уи акухап арақа санааниа сара,
Ичыдан изцәыртуа са скытта агубылра.

Абар уажә сантало агуара ду, ашта,
Агуашәкуа ацарапәа иаатуент итбааза,
Ақыртуда-ан дыспъилоит, уи лгураз схаштуам
Ианызбауда еихаччо уи лыбла хааза,
Саңхъа дәғагылоит са сан лабәба,
Дыспъилент ан, дшипъылауда апъя.

Иқуандаза исылсуент лгу апъхара!
(Ахшара изы ан леиңш измада агупъха),
Са истәыми ари ашта, ари анхара,—
Ахуштаара гуакъа са сзыхәа ианыпъха,
Уи азами сызнеиуа сыйнеиңш ипъхазо,
Пәхашъаракгы схамло,— уи нақ ипъхатдо.

Дықуба-қүшәо дынкәалоит ан дымтәазакуа
Ачеңцыкагъ амтәом итбаау лыкәафра,
Иныкулоит астолаң иахъааз умбазакуа,
Ахкы рацәа иалтыз өыц аеафра,
Данааниауз лығынка ауа-атахы,
Ақыртуда-ан илымоуп енагъ атәахы.

Атцәцакуа лыртәуеит уа, аимхуц хыхух
Куапеила уи итылто ағы-цқыа аҳапъшьа,
Лұаацә зегъ днарыпъхъо астолахъ гу зхала
Днатәоит ларгыы уақа, ицәыртцуа ләказшьа:
Лгуразра иарцәажәоит, еихаччо ллакта
Илзыхаауп ианагым ауаа лығната.

1950

中華書局

Амшын еикуа еибъу нарабан апъхын иыкоу,
Амра ацыпъхъкуа азы изаалан реандырхъуа?!
Бзия ишъарбои апъра шлакуа ирыкүтәа
ианныкоу,
Ахучкуа еипъхныфла ацэкурцца ирыжэлан
иандырхъуа.

Ақалақызы ұысо аббы иатқара иалоуп,
Атқла нахытқө инзаашәкуала иңарашәа,
Еңғыргози ақалақын амшыни пъшрала,
Рсахъа еилатқөйт урт еиғышымхар рымуашәа.

Атакхаргы църа хүчкуазаант змаршэа роуз,
Даргы хүчкуами, аха иашьтоуп рымч ршэарц,
Изысо ихыуп урт рапхья ишьталаз амшин
зэоужь,

Зұбығ зыртқең, агуамч зөңда злоу ағар.
Ахүңкуа рхуңреи рлапъшашәареи амшын
иңзәлом,

Рымч ахъаапъыша океан ускуа рапъхъа инвестоурл
зюэспротоис
Урт ирдыруеит: адырреи агуамч бубуарей
злалаз,

Акоммунизм аамта ианаалогы убарт роуп.

1952

ЛОУ ИМОДАЦЭА

Царда ахъамам ашъха ғыщае,
Атақмада Лоу дынхонит,
Иағашәазшәа, ац иағытқак,
Иғны ашъха иағыхәэонит.
Аиғхая иргулак иахыбыжъаршәу,
Ағны ағаңхъа ашта шытоуп.
Уи уасцәоушәа нағхъа икаршәуп,
Пәшъаала дыңқуо уақа дтоуп.
Уажъоит уыла харантә иубо,
Уи хүчзоушәа иғъежъза,
Лоу итып уажә зынза иқунишьом,
Уи ағеенцнахт, итбааза.

Уахътә иубартоуп ахра, ағаға,
Цақа лбаақа — адәкуа еитцәоуп,
Хыхъ еимхуцишәа ибжъала аҳаға,
Инеиуа арғаш ацәкурпәоуп.
Нақ, иахъгылоу Ерцаху шкуакуа,
Иагулсоушәа амармалташь,
(Анақу иыку ишәны ақуақуа,
Мамзар алахъ еиқунаңашт!)

Уи қарулуа, ашъха ирхалоит,
 Итцатэоушәа амтәйжәфә акучар,
 Абъта анаақуло хыхъ ирхалоуа,
 Мартх иаушт уи, ирхатәар!

Ес, шыхатәыла, ее, шыхатәыла,
 Изакутә цәази зынгы иухаз!
 Уикуабон уи лаңырзыла,
 Изатәны арақа иаан инхоз.
 Абла хтымызт апъсабара,
 Улакытца анақу хын,
 Аха иааниуз ушқа нхара,
 Угуатца дыттаршә, уи дтәахын.
 Лоу имоуит адгыл лбаақа,
 Иара изыхәан уи тшәахеит,
 Уи длаңышықудо, уи дыргуақ'яа,
 Арахъ имфа-па дырхеит.
 Абба цәйкьеит раңхъа ашъха,
 Раңхъа атәған ара иаирст,
 Амца енқуитцеит апъсуга пәацхаә,
 Алғатцә хүхуаза уи инагулст...
 Жәлары ишырхәо енпәш, агула-азла,
 Лоу иаанкушан, иаңанхеит,
 Ашъха ғытса қалеит азна,
 Нас шыхатәылагъ аәакхеит...
 ...Лоу иөы сықан; уажә ааигуа акун,
 Изысо агурбъа ила ихын,
 Инфаз акура уи имбакуа,

Аха инирпъшуам, — итәахын.
 Уимаңтаакуан, иара ихала,
 Икура азыхәа ихәом ажәак,
 (Ха иазгуахтап цәахәак ала:
 Лоу ихытцеит шәи фажәа),
 Ҳазну аамта жәала инықуа,
 Диасыдгылан ус ихәеит:
 — Сыкура еиҳарак баша ицеит —
 Ех, иауандаз фапъхъа сныкулан
 Сығыстазалаара амфа шытых,
 Уи сахысыр ағаузных,
 Ашықус раңза аамта искухны,
 Иама ица з уи хараза,
 Ҳаамта ианаало усла иштыхны,
 Иқастарын уи иттәааза.
 Аха иабақоу?

Хуцра башоуп,
 Ных, ица з уи, — цеит уажәшьта.
 Сашыталаргы уи сзахъзашам,
 Уи сзахысрым сара еита!
 Иылахъ еиқутса са диасыдтын,
 Дхуцуа днагылт нас настха,
 Җытрак аштыхъ иажәа рәыцны.
 Цеитаналгт уи фапъхъа:
 — Ақура иамоу иахъа шәагас,
 Дад, иудыреит, изакуу,
 Акүрга иштнахъы аус нага,
 Уи оуп уағықұрас унап иакыу!
 Асоғ дынхалеит Лоу дышиашаз,

Саргы дсыпъхъан уахъ синхалт,
 Икыдыргыло уи илабашьа,
 Бѣбыцк икнаҳаз ибла анхалт...
 — Акыр туама? шыжък, афашаз,
 Ашта нааталт хуғык ауаа,
 Иазеилмыргеит сыла, аиашаз...
 Сырзыпъшуан урт, сыла траа...
 — Ҳаузымдырзе?

Ҳабду ушпъакоу?
 Рыбжы здырит, иансаңа.
 — Исыбаргузей, насыпъ шкуакуа,
 Исызхаеит, — сәеит, мышызда.
 (— Дад? науама лафк умхәакуа,
 Уи шыхатәыла иҳамоуп тасс,
 Алаф фашьом амџ уәазк'уа,
 Аиаша зламкуа иүхәо цас),
 Смоңацәа юаин агушәамышә сахәо,
 Амқа ирымаз саңхъа ихыртт.

Урт анцәажәоз еисо аччаҳәа,
 Ргу ҭзыргурбъоз саргы издырт,
 Хуғык амотацәа наскъаго,
 Рымқа сныңәеит уи аенеңи,
 Ахуғык рымқа аа, нахънагоу,
 Иубоума ишнеиуа еихшаны.
 Ақъаад дадгылт атзы икнаҳаз,
 Инапы рхығо ацәаҳәақуа.
 — Сашшуа сыйкам сара уаңа, —
 Лоу дсаңаажәөн маңк дақ'уа.

Смоңаңа ықоуп Қазахстан,
Ааңға ғыңға са сырттан,
Аәзә дықоуп ус Алтай,
Иансыдитса — са сахь уааи, —
Уаагы сныдгылт дызбарцы,
Итаххеит мызкы сыйнхарцы,
Аха дгуааит аәзәй,
— Сыңшуп, — ихәент, — са уатәй, —
Зегы еимыздеит нас сымтәа,
Ақыр снықуеит са сымтәа.
Сылаңырзқуа уажәштә ибейт,
Сгуы зырдушаз сара избейт...
Нас асофахътә дыңшуа дғылан,
Даахутхұтит уи гуаныла,
— Сыбжъатәамзи ашъха ҭшәара,
Ишпәдүхеи уажә сыйнхара...

1952

АХАТЦАРА

(Апоема)

1

Икаччом ацэымза лашара,
Краснодон гылоуп илашэза,
Избода ишибац ашара,
Ишибац ичча-ччо, иласза.

О, ишықаз иапъеипшыз гублыда,
Изылшода уи тынч ахәара,
Имариуума дгылда, ма фныда
Етымтас, уахымкуа уғнра?

Удгыл уацэтәымны уахымло,
Ацәгъара уузшәа уара,
Атәымуаф даңшәыман даныло,
Иузыхъым утәйлағ аура.

Мап уи еиңш ачхара змада,
Изылшода уи зыбла арбара?
Згуатсанза имнеуа, изхәада,
Дыкоупхәа Советуағк цьара?

Ишпәкәз қысаръ арақа,
 Апъстазара шуан ицәкурғо,
 Бизантцыкъы дубомызт игуақ'уз,
 Изхызгоз аамта дңабо:

Абар уи:
 Атыхъуа мөасуан гуштыхла,
 Абжырхаа ишәаҳәон агармон,
 Ацкун, азбаб гуенитыхла,
 Икулан, иштыхысаа икуашон.

Аръыс апъхәзыба дышлыцыз,
 Диманы дцион хараза,
 Рәғыцьагбы ирзенишын ицәыртцыз,
 Еибырхәон урт ажәа раза.

Азымфас ахыкуан, ашыацраө,
 Ихумаруа инатәон иеырбо,
 Апъсабара апъшзара иаццо,
 Иреаччон азы ығъо, ицәкурғо.

Ажәған гу ихумаруа уи иалан,
 Амза лбаачон тақаза,
 Ргуапъхара уи ацын, рыпъсалан,
 Ргуаштыцра иацло иткарза.

Инықуон дырғегых изымтәо,
 Рыпъсадгыл снагъ ирбаларц,

Иазгуақ'уюн уи иашттан изымтәуа,
Амға ду иықула ицаларц.

Абаңча хазына иагулан,
Аҳая аңға иалтуа лбаадо,
Рынасыпъ уақа ианылан,
Иахысузан рылағыш нахго.

Цыарак идуззоуп адәениужь,
Азиас ахънеиуа аңшаңәа,
Егъырахъ иғылоуп реениужь,
Ашъхакуа сыла иңаңәхәа.

Арғашкуа леиует еижәхасуа,
Ахракуа ишиашоу ирынкъо,
Амшын гу шытытуеит еитасуа,
Аббакуа рымға нахкъо...

Архакуа ахъыштыу ишәтүшны,
Абаңча зазоит ишъкъыруа,
Җафрана агуениужь — уа иштүхны,
Иғылоуп ихырхуо, итаруа.

Аңшзара еиужьуп иеиштала,
Ахара ицоит иазхауа,
Анасыпъ ғашыман ирхыла,
Игурбъоит арака инхауа.

Баагуаран ишътарцеит ұғарада,
 Абаңа инрыжызы хызыла,
 Атәымуағ даңшәымарц, изхәада,
 Дарбан уи ала хызы зга?

Апъсадгыл, Апъсадгыл хызырхәага,
 Ахатара еицамкра зхырышоу,
 Иуеиңү қалома гутгага,
 Ажәлар ршьа-рда зегъ зылдоу.

Адәениужь, ичашәу Урыстәыла,
 Еишьара мырхуага зкупсоу,
 Абиңара узғылоуп, о, шыла,
 Ирдыруеит рыпъсадгыл зыпъсоу.

2

Атла затә еикухаз машәырла,
 Иазымгаз абомба зынза,
 Зымахукуа хырхуоз уа шәырла,
 Иғылан уажә бұбыда, ицәббылза...

Апъстазара анөыхоз, ашараз,
 Ақалақ иахан агурға,
 Алғатә ахылцуан еиқуараз,
 Иакушан иштән ашәырға.

Инеилон абрақа апъсшьараз,
 Ихумарлон ағар еизаны,

Ахуцракуа цэыртцуан рылшарас,
 Атлагы шэтуюан рханы...

Иеимарк'уан аускуа ргу итарк'уаз,
 Ағар зегъ «еңқұпъон» иеисаны,
 Иажөлон иениңгуатан ихтарк'уаз...
 Икараха ицион ихулоны.

Азә игу иңан амшынкуа дырхылары,
 Дрылсуа дцаларц ацәкурпә,
 Убрақа даңышәыман дәғагыларц,
 Иеентарц амшынгу аесырба.

Азә дгурбъо ажәфан дазхалан,
 Үсаатәтпас дѣирлар иңахын,
 Уи иғыза ақазара ипъсалан,
 Ахатцара-аус ду игу ахын.

Азәы иыман имыңзуа агуңакыра,
 Бжъ-әала дәғагыла дшәахәарц,
 Ицәа иалаз анырра уи хкыла —
 Ицәйртңы апоезия нахәарц.

Абрақа, — аткла затә амтдан,
 Дгылан Олег дыштыңашуа,
 Игуатцақа иғатқыон амцабз,
 Ицәа-ижъы нахъзо, еилашуа.

Ибла иныхгылон асахъа,
 Амца ицралан дбылуан...
 Ишәон апъстазара иәапъхъа,
 Ашҳам еиужьны ицхауан.

Ақалақъ гуенцент дахысны,
 Иықаз ибейт лабәаба,
 Амцабз ахысхъан маңысны,
 Иеилажын шьала икуаба.

Амфакуа тәын узырхымсua,
 Инеиужьны ყысыбағла ихъян,
 Иубомызт ашҳам ғазхымсyz,
 Зегъ қубаса убрақа ишьтан.

Дышненуаз игуенцент хатала,
 Аура акум ицәгъоуп ахәара,
 Акулағ хумгацәгъа инапала,
 Асаби ихытт ипъсы убра...

Иан дымпытқаан, дшыхәхәоз,
 Дышиштығаз лара дбъатқәуа,
 Ацәгъаурағ зегы-зегъ ирхыхәэ
 Дыршыит ашъа иөйтқераауа...

Акулағ дылзытқеент дышадышты,
 Длакуғеент апъхәыс, дгухәуан...
 ...Лықкун дахыштығаз деихыхны,
 Иангы убрақа дышытан...

Ахырхә зыхътас иғеиуан,
 Илыттач дагон ашъаршәй,
 О, аңыныш ҳәатыхла дненғеиуан,
 Дгурбъон апъұыс-шыа иәаршәй.

Маттас иеишътала, иттырттыруа,
 Алеимсаа ажәзы рәүіжжуан...
 Ауаатәыфса ршъацқыа цыртыруа,
 Рыбзала, ирхала иржәуан.

Алыгажә, атакуажә деңкүхомызд,
 Алыңәха рнапала итахон,
 Ршъапышқам ахъылаз акы нхомыз,
 Аццышә затә уақа ишътахон.

Апъырқыхә амца ғагылон,
 Иықаз былуан ағынкуа,
 Атәаабжъ икуқъоз еигунығуан,
 Амцабз ахъзон ихуаеуа.

Амцабз еимекхарк'уан аччахәа,
 Ахыбракуа тқуацуа ихуашон,
 Ақалакъ ықутпуан аччахәа,
 Ирацәаххны убрақа ишътахон.

Абар, уа дгылоуп иғнапъхъа,
 Иабақоу дахънеуа иғнатада?
 О, арами дахъцәажәоз уи раپъхъа,
 Агара ахътысыз, — ицәартада...

Аброуми раъхъя иахъибаз,
 Пүшь-куакътак змоу ауатах,
 Аброуми «апъсадгыл» ахъитказ,
 Ипъсадгыл хазына илымкаах.

Ацгуы затдэ икниуаз гуёкаала,
 Амца зыцраз ибылуа,
 Игүенитет агуараे ахала,
 Уағ дықам уақа инхауа.

Ден уи... игүенитет хатала,
 Ашоура ибран уи, дышуан...
 Ахульшза анағсан, уа нталан,
 Ауаараңа еидгылан ипъшуан...

Ашахтиорцәа рыбжығшар өхалон,
 Икуғны ицион уи хара,
 Атса-хъанта мәабзны ирынтәалон...
 Иағын руасиат ахәара.

Олег Кошевои уа дахъылаз,
 Җымтуа, тақа дыштығашуа,
 Асахъакуа ибла ихғылоз,
 Адғыл ианызшәа ибауан...

Тоуба аитеит убрақа гуаныла,
 Инап азна анышә дагузуа,
 Ибла нахыигеит гублыла
 Ақалакъ ицоз изытуа...

Далашны ахуцра уи дшалаз,
Даапъшызар, — иғызыцәа еизахъан.
Иғылан урт өымтуа, ишанхалан,
Ибомызт — ихуцра рацәан...

Илаңш нарықушәеит ишиашаз,
Иғылаз ибент еитцаңууа,
Игейт ағацаңәа имғашьоз —
Ибжы-сир, ираҳант урт бубуа:

— Иаамтам, ахыръяр ахуцра,
Иаамтам абас еипъш апъшра,
Иазхоуп, иатахыуп уи ақутра,
Иаамтоуп аус напаркра!

Тоуба ахтап ҳаңсадгыл ҳзықугылоу,
Тоуба ахтап ихъзу ҳабиъяр,
Иахныкуп абрақа ҳахъгулоу,
Тоуба ахтап ҳазлоу акомғеар.

...Иқууан урт тоубала, цеивагыла
Иштыартцеит абрақа рхәахъа,
Ақалакъ шытыщуан, мычдула,
«Агвардиа-өа» гылт имцаха.

3.

Бжыхәа гом. Атых тынчуп,
Итацәуп ишътоу амфакуа,
Изсо ажәған амза кыдым,—
Исаапъшум уахьынтә аблакуа

Илашъцоуп. Ақарулцәа нықуоит,
Уаҳа ицәыртцаа иқада?
Алеимсаа ицәоу адгыл рыгуоит.
Тынч апъсшыха рыйздода?

Ееилахая ишыцәоу итәнагалан,
Апъхызкуа ишрылоу икараха,
Ицәырхә иңыхоит... Ашәара рхалоит,
Ирмоуа идәйкүлоит хгарашәа.

Анаайра пъхызкуа рыхулахумаруа,
Иалтны ишроуа атых лашә,
Абомба иаша ирықумақаруа,
Ирбоит рыйгутатәкъя итқуацуашәа.

Уаҳа имғасуам атых ғұшыаала,
 Алеимсаа рзыққа иалшома?
 Даҳым апъшема, акулағ хаала,
 Даңғаарц абра иалшома?

Иаңуп арақа ус тоурыхла,
 Акулағ иоуам шатара,
 Аба иңылому ара еилыхла —
 Иңдан иауам гуатарак.

Аха икароу дмыщәар шъеиуеи,
 Аңға үскүа ирылашхьоу...
 ...Алеимсаа аңәа ишаргуатеиуа
 Шыңах'уейт рыла ихылахьоу.

Иңдоуп, абар апъхыз налоуп:
 «Анаана дукуа» рәйкүхх'уа,
 Иңдошәа рбоит урт амфа тбаала,
 Дгыли жәфани ықүх'уа.

Раңхъа ириқыло, илмыршакуа,
 Иңәа дтазызо дхырхуошәа,
 Ма иеанишәа имч мырхакуа,
 Дхәйнча иаша днырх'уашәа.

Убысқан рыңхыз намығзакуа,
 Иңәирекан аръяр ёышәала,
 Ихудекон иаша — имыщәазакуа,
 Илашон атых хымцала...

Абомба тұқауан иаша еиштыала,
 Ахысыбжъ гон уа игүңыхаха,
 Алеимсаа ныштыңаа хыхъ ихалон,
 Цақа инеиуан — ццышәраха...

Аба ибла дыршанхалон,
 Арғар қупомызд иалубо,
 Рус ианалгоз реалархалон,
 Иқутцуан атых иалабо...

...Ашыжъ амра ўшыаала иангылоз,
 Арғар румта иакүччо,
 Краснодон уа инахагылон,
 Абирақ қапшъ ахуаччо...

Рхымца мыцэо ишитқъац итқъон,
 Ибұбуаз арғар қыбафла,
 Алеимсаа нықулон уақа, ирыцкъо,
 Ихқъаз амфа ўсыбафла...

Ашәаҳәабжъ тығуан абахта,
 Ахаташәа рхәон иңакыз,
 Лахьеиқула апстазара, о, изгуахуда,
 Ахырғар аанхент ишакыз.

Иенициалон есааира урт рашәа,
 Икуғны ицион иңәқурғо,
 Аибашыцәа ирыңхъон урт ражәа,
 Иахығуан атәйла иахъзо.

«Хақуитрада ургуақыуп хъантала,
Хъзы-пъшала уаңылент аյсра, Аусуцәа рус ду хатала,
Упъстазара ахтнүцент уара».

Ар Каңыш инеиуаз архатпон,
Акупъарағ ашәа инәзоз,
Иәнах'уан аба-млашь игуатцә —
Ихьшәашәоп ишъя-цәгъя ишабоз.

Анааира шәа злаз уа аյшалас
Изпъылоз рабынтар тархон,
Акупъағцәа аибашьра нахъалаз
Иааирала рымфа архион.

Ирбон иңакыз уа, — исирзан,
Мрагылара есааира итыччон,
Ирызнеиуан уа арғар гуштыхган,
Абар шыңда амырхуага рхаччон...

...Алеимсаа абаҳтағ инеини,
Азәазәала итыргон иткүаз,
Игылан аргуақцәа мазеини,
Рейрхия изыпъшын априказ.

Иразцаауан урт икәацалан,
Ирыдыртсон рымаза рхәарц,
Иқартцоз акупъара иенциалаз,
Реазырк'уан имзакуа иддырхәарц.

Бұбуала уа игылан урт өымтүа,
 Инеибейшны ирығашомызт ажәак,
 Дрыламызт уақа амаза хызтуаз,
 Алеимсаа иразхәоз іртахыз атак.

Иараапкыит ирбаз, рыцралан,
 Алеимсаа ирыцралт имцаха,
 Өзымытуаз аръар рылшара,
 Рыбла хнак'уан, ишанхан.

Иазтцаауан раңхъа Тиуленин...
 Дидгылан аргуақфы иеырчы,
 Иааирхон наңхъа дненфенини,
 Афымца злартәаз ақамчы.

Әндиуамызт... Илтцуаз шашыла
 Ирдагуан рабғыар чханы...
 Иылартқон амца еихаршыла,
 Аха дғылан уи дыбұуаны...

Апсадгыл хазына дазгуакын,
 Иағын уи ибла ахуашьра...
 Амцабз ицран уи, дыргуақын,
 Аха иеымцәо иағын ишшашра.

Алеимсаа зынзак ианимыхуа,
 Ианрылымша ажәакгы ирхәара,
 Дқылыргеит иан — уи игутыха,
 Иалагеит уигы лбылра...

Деилыхны ламысда, дқындала,
Атакуажә хахушла дрыпқон...
...Илмыхуент... Ишырбоз хырцала
Лыңкун уа ибла дыртәон...

Абар Кошевои афырхатғагъ...
Иеыриашан уа дғылан дыпъшуа,
Аиатқә асаҳъа уи ижъазаө,
Ианыртсон амца аныршуа...

Аха ирылымшент ақак ирхәара,
Аргуақцәа дышракуғоз иагъөйтит иара:
«...Хатала дымғасроуп ахатца,
Знык ауп ауағы данпъсуа.

Ижәдүреит ағызцәа ишътазуам,
Хажәаху абраға ишътахтаз,
Иҳарпъшзап уи ҳшьала ихырқ'уа»...

Ахырпъар лахъеңкура қамтқакуа
Ахатца нақығаны ицион.
Агуақражәа злаз мхәзакуа
Ахаташәа ақағ-хәагы ирхәон:

«Хақуитрада ургуақыуп хъантала,
Хъзы-пъшала уаңылент ағъзра,
Аусуңәа рус ду хатала —
Упъстазара ахтнүтент уара»...

4.

Аибашыңа гылан... быжъ гомызт.
 Гуаныла иағын қоубоура,
 Раңхыңа идәйкүлон, инхомызт,
 Ргуахәен ицарц ашыаура.

Үрт раңхыа иғагылон ирхәазшәа,
 Ахырпәар изеыз, изыниаз,
 Рлымхаңы иңафуан иғозшәа,
 Иеиңамкұя рыбжы-цқыа ирхаз.

Ақуңымақуа цынышua иахын уа,
 Үрт аибашыңа рымға дырхион,
 Имыңәо, имтәакуа, уахынлагъ
 Ахырпәар ҳаңсадғыл рыхьчон.

...Олег Кошевои дыхышәашәан...
 Ишыңацқыа адғыл иахқын,
 Аурыс ҹун ибла ҭашәашәан,
 Иғызыңәа рөы деитңыхны дышыттан...

Иблакуа цәажәен хызызхәала,
 Иымаха — еиңыхны икаңсаз,
 Ижәфакуа иштәз еидфалан,
 Игүәтцаңа ахуа зтаңсаз...

Ицәажәон ицәа-ижбы, ибжысхъаз,
Ибәәы адырга ианыз*)
Иахәон уи ифыззәагъ зхыхъаз,
Ахатара ахыз ирхыз.

Ицәажәон игылаз фын-гуарас,
Иҳаскындаз адгыл шыакъаста,
Агуакра ду ашьта зынхалаз,
Ашәапъыцъапъ, Дон аҳәыста.

Афырхацәа рыхыз мацәысшәа,
Иахыфуа атәила еимнадон,
...Абба феитыхны ирөышшәа,
Ицәажәон ихуз Краснодон.

Аибашыцәа гылан, быжъ гомызт,
Раپъхъа иштән ригутлых,
Ргуатака иатдан, жәа рхәомызт,
Ирыман уа ахырпъар рқуых.

Уа аибашыцәа раپъхъа деикушла,
Олег сир ибаф лыкүшәон,
Дахысуан иан лајырзышла,
Лхахушла уақа икапъсон.

Зназыхәа лапъхъа дфатылон,
Дышылбаң деихаччо, дласза...

*) Ибәәы итыблааны аиатәа асахъа анын-

Анақу еншылза илыңғылон,
 Аха налқыон лыбла тарза.

Пұхызыны илбома? Ихалтцом!..
 Длынштыуам уи лыңқун цьара,
 Аңсадғыл хазына уи далтцуам,
 Мыч амам уи иәаңхъа аңсра.

Ихутоума макъана иңсақырц,
 Изымбаң иңсадғыл — уи иан,
 Даңыззо уаха имбахырц...
 Уи дқупұшын, имфа харан...

Иеңкүмтәо идақуа зегъ ирылан,
 Иан ләзә налаз ашъа,
 Иңсадғыл ақъабыз игулан,
 Абиңара ахыштыра зыншыз.

Жәаф шықуса ихынтуан — уи дмацын,
 Инасып ңаңхъа иштән,
 Абзиара дақушән уи дацын,
 Игуатцақа кыр усгы тән.

Лыңқун, лынасып зылаз,
 Лаңхъа деихыхны дыштән,
 Амбатәза лыблағы ихылаз
 Ихалтцом, илбоз дақуган...

Асахъакуа мөасуан еишътала
 Илхысхъаз лағъхъа иаатуан,
 Үұхызшәа дама интала,
 Аамта атынчра хнатуан:

Амш анцәамтаз хулбығехала,
 Амра анзаалоз дазыпъшуан,
 Асофағ дыкутәан уи лхала,
 Лычкун иааира дазыпъшуан.

Ашта дталон уи деихаччо,
 Лычкун, лоупъшәыл, лгубырта,
 Диғ диңүлон, лығаша иаңтқо,
 Агурбъя ғналон лығнаға.

Иалхәон дгурбъо, днаидтәалан;
 — Сычкун сымыш, сыхызырхәа,
 Атак литон иаргы хаала,
 Иан дыргурбъо, лгуазырха,

Ибла ирхылбон уи дшанхало,
 Лгу-цқыа итыщуаз ахата,
 Лыбла иқумго, иылахало,
 Изейпъшраз лбон игуата,

Ауадахъ днеиуан имашара,
 (Ахуцра изаауан уи маза)
 Иштәнах'уан уақа ицәлашәара,
 Ақъаад ианылон уи нагза.

Иғымта даңхыон ажәенираала,
 Иажәа сиркуа еихышәшәөн,
 Уи данаңхъоз ибжы хиаала,
 Ларгы сиршәа илгуапхон...

Илбо абақоу? Нәк имғасхъеит...
 Аха иқан лабәаба,
 Абар дахыштың, лгу дасхъеит,
 Лычкун, лоупъшәыл, деңкурпә...

Днарыхуаңшит лхы дәфахан,
 Даңхъа игылаз имцаха,
 Илбаз уақа лгу өнах'уан,
 Даңдашза, деңпашын ацаха:

— Дрызгом сыркун са дсыцәга,
 Сыркун сныжыны дәзом,
 Имфа наша дымғахыга,
 Ргу нахътаркыз дрызгазом.

Иан дылтәыми, цәйзә дызмада?
 Ифны, иадгыл даңхазам,
 Хъзыда баша итахада?
 Ипъиз рахъгы дыпхазам.

Ибла днагузит, дналгудкыл,
 Ибжысқан усгы ихы-иәра.
 — Аа, сырсадгыл днаудкыл,
 Дмызуа дамаз ухытра...

Аибашыңа гылан... Бжъ гомызт,
Гуаныла нағын тоубоура,
Рағъхъақа идәйкүлон, инхомызт,
Ргу ахәо, ицон ашъаура.

Үрт мөаңылғон лыбла ҭаала,
Дғылан уақа ҆хъа дыпшыуа,
Анақу ықутцуан лағъхъа ҆шъаала,
Нак илхылшон агурға.

1944

1956

шыкъса

АҚАДАҚЬОЫ

Иажәа қуазкуа წыруа ажәған иалоуп,
Ихәоукуа еитцытуа иштәтыңеит ҳаракза,
Ага дышкоу ашъха хыцәкуа дхалоит,
Алашара қайтсоит ихуашьза.

«Асаба гылоит» уаңхъа уи данцәажәо,
Изызрыфуа рыхшығ иршағуеит,
Хатәы хшығ ҳәа еғизалам иажәа,
Шьюкуы рхәамта шилшоз иғағеит.

Ажәа иихәо иамоу уи хырхартас,
Иарбан усу хыла ма изызкыу,
Иабоудыруеи? Ажәа гуамра гуартак
Уи дикуантас хыда ианиәакыу?

Дгылоуп днапырхахо-дшъапырхахо,
Иажәа ҭаңәкуа рыла дқакауеит,
Аамтагъ ықуҳа ищоит иштәхисаа, ишзахую,
Ауаа ахътәоугы аңәа рхатәауеит.

Ахачқара рымоуп ажәлар бубуала,
Ауадағра ызықуа аздырхом,
Аха урт зыргуамтца баша ажәала,
Уажәшьта идыртәун, ажәлар дрычхазом.

Ех, абас енпъш икоу шытада хызызхәала,
Акы нақмыхуо ажәа ҳазыршыуа,
Иахымцәажәарц ҳара хус зыдхәалам,
Ирзыпъшаандаз хүшәйк изырғышыуа...

1956

* * *

Лара лұқынза сажәакуа мнағазашәа,
Инкыдқыауа иама ицозшәа апъша,
Ма са исхәаз уажәштың лгу ғұнатқәазшәа,
Цақа дкаңшуан, өымтуа, есымша.

Дзалымтүзішәа хуцрак дтаршәны даман,
Гарашәазшәа иләқауан сыйжыбы,
Исалхәарц сзыштың ажәа уи илцәйндеама
Слымха итасуа ажәа есшыжы?!

Хаңыңқуауа ҳаван ашъха афытса,
Амшын еиқуа ашқагы ҳалбаауан,
Иалымшозшәа са сыйхарағы ҳытцуан,
Ла-өылтүамызды, сара слыздаауан.

Аха исхәаз лара илмақаазшәа,
Дкупсычхауан лыблакуа гук'уа,
Зны дыччах'уан уадағ қамлағазшәа,
Са сгу еицралон ускан еибак'уа.

Амш анышәшьу ажәған анақу ыңға<sup>ЧУЛДЫЗБАШЫ
ӘПӘД-ПЛЮССО</sup>
Үсқан зегъы амра ишазыпъшуа,
Сазыпъшуп ианбаччои уи ллакытца,
Ианбасалхәои ажәа сзызгушьуа?..

1956

АХАМХАГЫА ИЗЫ

Адунеи зегъ иара иқуақуа иықушәа,
Цыргуас иамоу иара ихала иакушәа,
Иеырғыагыан дыңкуоит есымша,
Игу иабоит дызлоу рааигуа дықамкуа,
Рхала инхар еиццарапаша иныкукукуа,
Иннакыла иамоушәа ихыпъша.

Уасакуюшәа ауп ажәлар зегъы шибауа,
Агха аниба дара роуп извибауа.
Ақуғиаракуа иарак дырхадоуп,
Бызла дпатаит ажәған аиатә кыдъааяуа,
Илаңш уаахоит угу ахытәкъа кылтәааяуа,
Үанигуампъха зегъы рзы укуадоуп.

Адғыл өацәк иара иыла ахылапъшует,
Хыхынта тақа ауаа ахынықуо дрылапъшует.
Уи нацәккысса аускуа рхы ирхонт,
Амфа азылхны имоуп аус хы-атаны,
Уатә иқало имацара игуатаны,
Ацәгъя ақнұтәи иара еиқуирхонт.

Ас ихуңа азәyr ҳааигуа дықазар,
Адғыл иңес ухы шыны унықуозар,
Үеагмырхакуа ажәлар рышқа унеi!
Иашыңан зәырғы ҳара наңхыкны ихалазарц,
Уажәштә иалшом уи ағыза ҳалазарц,
Уара иуғызыцәам иабахъоу хдунеi!..

1956

АПОЕЗИА АЗЫ

Апоэзия! Сытқоуп, снапы сфаҳоит,
Умыч дауыш самоуп са сөаҳә,
Уахык стәаант, атаххаргы фаха,
Иагулаzом схуцракуа ацәаҳәа.

Сыла ихыутом ацәа уа ихырсысуа,
Бзиабарала уара сгу урпъхоит,
Игурғыңызган аамта сара исхысуам,
Апъстазара уара исгуаурпъхоит.

Фаха стәаант, атаххаргы хаха,
Сыгу нахәаша ажәакуа нцәазом,
Фаңхъа амыш гылоит саңхъа икаххаа,
Аға избо сғымта захъзазом.

Аха иштәстом скалам уи азыхәан,
Хаңыстазара шытхысаа ұхъяға ицоз,
Сара исоулаант атаххаргы аеғыныхәа,
Игу итейкыз дзахъзом уи ҳәа рхәоз.

Сашшларыма: уажәштә афызцәа, ишпәзүеңдөл
Агукаҳара мфалағс исызгом.

Ха ҳанхара апъисуаз са сфантазиа,
Уи азықәан сара сашшыбжъ гом.

Хаңстазара анықуашәа-ццак иамоу,
Скалам акум, сыблагъ захъзауам,
Уажә дәғалылар Пушкин, ных, сара моу
Иахымзаргы қалап икалам.

Сахыпъшует нас амыч төхъяқа исыхо,
Хаңоу дтәаант дымкуацо ұзарак,
Цәанырра өыцк енағы са сгу итыхойт,
Уи згулаzo саштоуп аға ажәак.

Ажәенираала нацлоит ажәенираала,
Схахуы иалсует ацәахәа шлаза,
Издыруада исызхәар ҳаамта ианаало,
Издыруада сыгутакы назар.

Са соымтакуа кыргыы баша исқуақуоит,
Үрт ирылтуа сұахыуп ицқыхар,
Апоет изы ирхәоит жәымта шкуакуа,
Иара иштәхъ цәахәакуак нхар.

АГУ АЗЫ

Зегыы иршәуп халат шкуакуа-шкуакуак,
Иаасыкушаны игылоит еихуапъшуа,
Азэы даарылтны ажәак мәзәазакуа,
Даасхалауент сара сенпұхышшыуа.

Атыгу-тыгу ҳәа дасуеит цьара игуатан,
Нас илымҳа кыдцан уи дзрығуеит,
Иналаршәны дәәжәоит иажәа х-ато,
Шыуукгыы гылан аффа-ффахәа иғуеит.

Нас исеихәоит: — дад, угу уашөшәроуп,
Ахшатара уыгыуп, иуззом,
Ахушәкуа иуахто зетыы-зегыы ужәыроуп,
Иаххәо уахыпъар, мап хара узном.

— Угу ианыруеит иубо укуша-мыкуша,
Үеаңыыхъча уара угу иасуа аус,
Мыщхуы угурбъар иалшоит уигыы унықшар,
Угу зыртынчра штыухроуп раңхъа хыс.

— Ус еиңш икоу агу зыңтахыузен?
Цәаныррада хабоу иаамта мфаст,
Зегын ззенпьшу агу хъзыс нахыузен?
Изтакыда ибажәза цәымсатчас...

Инасыгзарцу аҳақым исоухәо?
Адәы сзықулом сара гагатчас,
Еиңуп сгу арахуцкуа ҆ахны иғоухәар,
Баша итазар атқыыс сцәа хаҳәтлас.

1956

Изыччауамызт Урыстэыла азын,
Аха иықан мыч дук аръыс иыхаз,
Икура иатәаз ацәанырра дацын,
Ацәанырра раپхъя игуатча иөыхаз.

Уажәшьта далгон атара дахықаз,
Зынра затәык акун уи ипъгылаз,
Гүхәйзбак длышистан дигарц нақ Аңснықа,
Илирбозшәа раپхъя амра ахъгылаз...

Амға дықун аръыс ус лассы-ласс,
Аңхәйзба лышқа иштөйтцеит аграпара,
Ихы-иөы ртсааны иағқыа ион аңшалас,
Иара дама ион абзиабара.

Агуашәаे дғылан ақуара деитласуа,
Асы леиуан иаپхъя иҳарғыркыран,
Хъаа змамыз аурт аршәаа иасуан,
Аңхәйзба лсахъя ибарцаз иара дғылан.

Иара убасқан лара абартахъ дцэырцуаң
Ларгы амфа дапъшуван уи лассы-ласс,
Ахъта пъшьаала аръыс наڭ ихытуан,
Уи даркыандон лыбла лызхыпъшылоз...

Игу кыднахт зынза, аиашаз, азын,
Ибзиабара енагъ уа иапъшыхуз,
Иыкура иатәаз ацәанырра дацын,
Лара димбар уаڭа иштєенпъсыхуз?..

1956

— Шыңа уаагылишь, ачкун пъагъя,
Исзычхауам уажәа къакъя.

— Ус ахъпабхәон, сымыш, сытых...
(Гуаныла иҳәон: — ари исытылхт.)
Бара ибатәоу ажәа абасхәо,
Ажәа хрыкуша, са сентазхәо?

— Ухаларц уаштыоуп ажәған азкуа
Игурөыбыгоуп уажәа ғуазкуа.

— Ус ахъпабхәо сымыш, сытых?
Са сзыкугылоу адгыл сыйыбхт,
Ба бгу изасзеи сажәа хаара,
Мзызда исыбтоит баша ахара.

— Апъша иаутоит уажәа баша,
Уапъхъя дгылам уи захаша!

— Исзейлымкаант ус са сзыбшьо,
Са сгу бзасуа, ма сыйқуныбшьо?
Нас дызустда, сымфа хызтәаз,
Сара саңхъя ажәа бнызтаз?

— Мап, са сгуақ'я уағы сиштам,
 Уашта изталом сара сиштә.

— Иакум схәазар, — сминауатуп,
 Сыңстазара — сгу шаҳатуп,
 Са еилыскаант ба банаизба,
 Ибейбу дышқам уаха пәхәызба.

— Дысзычхаам мыщху ицәажәо,
 Изнаалауа илызкы уажә.

— Сгу сажъарцу, аха ишпүкүү?
 Каи, сылнымиац, ас имкыкүү?

— Шытә уаагылишь, ачкун пәгъя,
 Исычхауам уажәа къакъя.

— Сзыбтахымзеи бара фызас,
 Дыздыруандаз сара исзывас?
 Бзантцы самжыац сара сгураз.

— Хаймфалацәам, уи удыруаз.

— Исѣрыхагоу даеаәзәйзар?

— Вба зутода, угу тацәйзар?..

Сыла анхыстыз амра сөаңсейт раңхъя,
Амра тәылаेү уижытсан са сыйхонит,
Амырхуага қытқәтдәо икаңсоит сапхъя,
Зынгы-пхынгы сара уи сыйхонит.

Амшын еикүа пышаала ақуара инасуеит,
Ахыкуаे аразын өйрпүа,
Ашхахынтың ахухуа-хухуаҳәа ипшасуеит,
Ашоура иажәлан хаха, еимырпүа.

Аапын пшәыман ашхада рызқуа иықулеит,
Анақу зытуеит алаңырз өйкүкуо,
Арғаш дукүа еңжәхасны тақа идәйкүлеит,
Азымфаскуа апәғүа ирхыкүкуонит.

Ашәаңыңың иршәйт ауапа хулда,
Аҳаскын-ға ахшырае икуазоит,
Асар рымға жәған агу нағулдоуп,
Ашхымза гуарае ашәткүа шытада изазоит.

Апъсабара наха-наха иөыхоит,
Акакала ицэыртцеит ақазшы,
Са сгуатцағы ашәа ғылқуа тыхоит,
Са споезиагъ аапъынра уазша!

1956

АПӘХӘЙС МОДА

Уи леалтөмөздөт апәхәйс лыкура,
Бырғын ҳарцын ліца пүшқа згулаz,
Лхатагъ даेын лара лыкура,
Лхатса, забура аанылкылаz.

Хнықугарала кыр дытхаңызит,
Илеибыны аамта нықузгодаз,
Лхатса дрытсан уалыи баңы,
Лара датсан ацыб мода.

Цэфычак лбар — уи леаңылшыуан,
Уи зегъ рапъхъа илмоур луазма,
Җың изахны цыа иныхнылшыуан,
Лізаматәа ықан уа рифны азна.

Лыбла ихыңуаз — гурбъя-ччарапъшын,
Аха лыччарапъшь зында ихыдан,
Лхы-лөы еибызтоз нудран тәапъшын,
Афны атәахагъ лызтакыдаz?

Зынк дындәйлтүр — данбагуарлоз?
 Лускуа нцәомызт иахъа хулаанза,
 Иусура аштахъ лхатца дкуарлон,
 Ахуы қантарцаз ла дихъзаанза.

Лара леиҳа аңара зкыдаз?
 Илазцаауадаз, — кыр шыбымай?
 Лхахуы зырхәуаз длыман ышда,
 Лнапхыцкуа зшәуаз хазы длыман.

Илыхуоз лфон ачыс далъш,
 Аплан мызырц лара лзара,
 Уи азгы илыгмызт, мап, уи алапъш,
 Уаагы илыман агухутәхъзара.

Зыматц луаз уи лхы-лөы акун,
 Далаеырбон лзыб тыччара,
 Лыпъстазара ажәа лзакуан,
 Уи дылмоурц хатәы хшара

Нас, ак лазхәоз ипъишэ хылжәон,
 — Зыплан ызыз дабаңхәысу?
 Хшаа дылмоурц нақ лығылжәон...
 (Аха, ных, ңүштәт иабахусу..!)

Ицион аамта абас иықуха,
 Ицион лымшкуа цәхәы қьантазза,
 Дшымгуబзоз ажы лықухайт,
 Нас дкуумпылхеит зынза дқуазза...

Лхы-ләы иықулеит ус афаза,
 Лзара апаратъ атыпъ ызит,
 Ишәыга лыхум уажәштә ақаза,
 Лхахуы наалны ашла цэыртцит.

Асаркъаे дгылоуп, лсахъа шыпуа,
 Лсахъа түшзара лызгыжырцаз,
 Аарла дныкоит нас дкып-шәыпуа,
 Уажә илшәылом нацы илшәылтказ...

Ауаа цэыртцеит хулбыгехала,
 Ахүчкуа рыңны урт аүңцахәа,
 Асофае усқан лара лхала,
 Днатәоит, аյша лындо аффаҳәа.

Уахьынтә лассы уи дызгылом,
 Лыңсыпъ аштуам лгүү ашшара,
 Лхатагъ днеини дгудикылом,
 Диргубзып'ум ма лыхшара.

Илыхъярц дашштаз айхәыс лыхыз,
 Ишылхәоз, — сара исыгзыжүада?
 Игунылгейтхәа уажәштә илыхыз,
 Ицаа аамта зыргыжүада?..

ДЗЕИХЫРХУОЗЕИ?

Ихы-иөы еихаччо избартә сара исмазеит,
Илакытца-цэгъа анақу хчыла избон,
Ахатәы бжыы хәа ихазгы ағышпәзей! —
Аңғаға цәаға дсағға уи дагон.

Кырынтә ҳаикүшәөн нас аус-аҳәысаз,
Исылакъакъон иажәа шһам ဇазтас,
Зегы изырхәөн шаға ицәгъоузей иысаз,
Шаға ицәгъоузей имоу рхәөн атас.

Аха иңасшыоит дзеиňшрахаз даазқулаз,
Сыла иабозаргъ, агурा сыйгазом,
Заку мчузеи сапъхъа даанызылаз?
Дхырхуо сапъхъа дгылоуп, дызцаом.

Имычтацыз сөаачеит ибла аңышәан,
Ихаңыцкуа тұқуашза исирбеит...
Иазымхозар сара исымоу аңышәа? —
Сгу иаанагоз сымъаан нақ игеит.

Исзымдырзар ианахуңаз ма иңәаға,
Үүтк аңыка сзымфоу иара иөы?
Са сәәанырра мамзар зынза игуағоу?
Избаң акузам избо ихы-иөы.

Уажэ енпеш ускангъ сара аңышәа сығын,
Аха мцымкуа илоу уи уағроу?
Сиңхъазома мамзар зынза арныгыс,
Ма дзеихырхуо иеихау матуроу?

1956

АМЕДИЦИНАТӘ ЕХӘШЬА

Сырхушәтәрыңаң сақыштыртқаз, снаган,
Сымазара иацлеит чмазарак,
Ағазкуа шытыңуан сара сшоура ашәага,
Ахушәқуа сдыржәуан баша мазарак.

Сшоура шытызхыз змааноу абардыруеи,
Мамзар сгуенсра иатсоу уажә мазас?
Аҳақымцәа ирымбазои са исныруа,
Урт змыхуо исыхъзеи чмазарас?

Амедицина ағаңхъа хара рымам,
О, рұақымра ахуом са сзықушәаз!
Аха сгуенсра итынчза изтәарымы,
Исыхъ закузеи, асқак урт зыршәаз?

Еиңхароуп, ажәа еимарк'үеит баша,
Рхы здыргуақ'үеи аҳақымцәа асқак?!
Ҳақым блала шықусык ирымбаша,
Мчыбжык ала ирызтах'уада атак.

Ахушәкуа рыжетәйс баша исыдыргалоит,
Зегъ акака ңыршәарц ирығуеит,
Издыруандаз хуартарақ ма ирылан,
Агурा мгазо саташьш урт зжәуеит.

Дара ирбондаз сара исыхызы шызбо,
Срычхауазма ускан ма мышкы,
Зегъ шылхароу дара ирышу ңхәызбак,
Ма дрымк'уази уи апхәызба ңскы...

Ла илхароузei — илымам зынза гуфарас,
Ахақымцәа рыйда налығзоит,
Иабалдыруеи дышкоу лапшташәарас, —
Уи лыблакуа са сбылны сыргоит.

Нас дықуба-қүшәо хуада данығнало,
Ачымазцәа гурбъоит — даант ҳаҳәшья!..
Ажәа ирхәо аехуағхызықуа лзалоуп,
Зегъ рқынтеи илымоуп уи аңшыя.

Аха игуағыны исызхәом сара уи ажәа;
Егырт сөғизцәа дрымазаит еҳәшьас,
Ахақымцәа ишәымбазои сшыгужәажәо,
Шәыла иамбои мыч дук са сгу ишас?..

Соушәыжъ, соушәыжъ, ипшзоу апсабарахъ,
Ахақымцәа, шәағырхагоуп сус!
Ишәзыхүшәтәум шәара абзиабара,
Лыбла ңхара оуп сара исымоу хүшәыс!..

АГЫШЭАРА

(Апоема)

1

Амза зысо ажәфан зыжъра иалан,
Ацыпъхъкуа ыршәны тиңа иканаңсон,
Амшын ааигуга иныңкуон фыңға рхала,
Аз цэыкубаркуа тыңан ирәңсон.

Атых ыкуха иаша ицион ирхүүүа,
(Ауыха ицах'ун мышху иццакшә),
Дара агутыха рыман ихыну-хындууа,
Иагъацломызт уаҳа рныңкуашә.

Амшын зат҃эйк фапъхъа рааигуга игужәажәөн,
Атых иалан иарак ақыбыжы.
Иныцакшәа дара хрыжъ ицәажәөн,
Акупъсычхарагъ алан урт рыбжы.

Излацәажәөз рацәан уаћа хыла,
Инахыкуша-аахыкушон ыгутакы.
Ирымаз хуцрак акун урт гуаныла,
Иалацәажәөн дарах аеакы.

Ирылацәажәон аиатә каххаа икыдызы,
Кутабыны ёиғшәазшәа ажәған ирхакыз,
Заку мчузей, — рхәон, — абас изхыбыз?
Заку мчузей абас ихзыркыз?

Ражәабжъ иалан енагъ апъсабара,
Агу ҳалалра ағыңғағы еицарғыхон,
Ианеибырхәоз уи абзиабара,
Неңғымсрыда ағыңғағы иргуағыхон.

Апъсабара афилософия иалан,
Амазакуа мааңшыр рымуашәа,
Апъта ирылтцыр амза цион италан,
Атых нацлон наха анықуашәа.

— Ицент атых зынза иҳамбазакуа, —
Апъхәызба өаалтит нас атыхутәаны,
Дакушақатхеит аръыс жәа мхәазакуа,
Ағыніка идәйкулеит аштыахъ еиманы.

Ион иқуба-қүшәо зынза имыщакұзакуа,
Еицентартәуан рөғыңғағы ршыағакуа,
Иааннакылон мчык уа ирымбазакуа,
Иаха-наха еисуан урт ригукуа.

Абар рағыхъа инымтәо апъса пышзара,
Ибъазбъазуа иңәиртит уақа ғынык,
Апъхәызба дтаңшит дгурбъо рығны агуара,
Уа наангылахт дырғағы ағазнык.

Изахымпейт ааигуа урт зышылаз,
 Иуадафхейт бзиала уа ахәара.
 Иатагылан аңса ирхагылаз,
 Уи ипънатцемыздың раамта аөхәара.

Игылан уақа бубуала рнапқуа еиларшәны,
 Ражәбжұхәара уақа атыхуа пәтәеит,
 Аңша затәзык уртрыгута ибжасны,
 Игуднакылан, ес, интаха ищент.

...Аңғы дмыцәа, аңенцыр ааигуа дғылан,
 Атых налан лыблакуа пәшаауа,
 Уи лхуцракуа ирызхауан уахынла,
 Ашәара нацло ашәара уа илзаауан.

Пәхәзыба назоуп хұчыс илшъоз уаанза
 Дқыдхалауа далагеит лыпъха,
 Үсгы дғыржыум атых күр ищаанза,
 Аңғы длағылон: «Исхәо шыңа ибырхә...»

Игунылкылон азныказы илалхәоз,
 Уаҳа сагхом сан уажәшшәта хәа лхәоит,
 Хъаас иштымхкуа длыхәоит ба быштыл хәа
 Асазынза ланғы агура лгоит.

Лажәа еилалго далагеит даазқулаз,
 Ари амчыбжык зынза дыбнакит,
 Аңенцыр ааигуа дғылан ан дышгылаз,
 Агуашә ашқа дышпұшуаз лыбла хkit.

Дара ахъылаз уа цәанырра хаарак,
 Рхы-ргуы итало ағыңғағы еимнадон,
 (Сара ирыстом нахъынхаз ахара, —
 Иарғышызышәа мыч дук иама ицион.)

Рыкуша-мыкуша иықаз зегбы рхаштит,
 Урт аайлатцәеит амца рыхқяуа,
 Ағны иналбаан ала ныкулеит ашта,
 Уи аапкызышәа ахыу хәа итәаауа.

Иабацәырти уигбы уа иқацкызышәа,
 Изтахыда абжытыцар уи иарго!
 Ангбы уи аамта ёымтуа дазыпшызышәа,
 Асоф дныкугылт дағьуа, атәйла рбго.

Дгылан ан уа икыдқьо, лтачкүм ратәан,
 Җылтуан — Зина боума, Зина, нан?
 Зинеи Патеи гылан уа еилатцәан,
 Алашыцара ҳаргытас хыхъ ирхан.

Пата апхәзызба раңхъа дгудикылеит,
 Лқышә ацара дагузит имцаха,
 Алашыцара иыла зынза ихылеит,
 Ла димпыйтқәраа ддәыкулеит нас деихан.

Ашта дынталт — ара сықоуп сан ҳәа,
 Мыңхұы дшәазшәа уақа дааццакит.
 Апсағ дгылан Пата иг-иәамхәо,
 Азныказы мыңхұы даахътакит.

Нас дцэирхазшэа ацэа хаара дшалаз,
Игүү цөвээртэй энэхүү
Цэанырра дук деимнадон уи Ѣшьаала,
Атых иалан иыла��уа тыгга...

Дцеит уи, амца илыркын, шьабысдазшэа,
Уа дышгылаз дцеит уи дынкаба,
Атых дагуа дсасны дазынхазшэа,
Дагулахээн еикуаз амшьамба.

Фымца мчызшэа аръыс уа иирасыз,
Ибубуаз ахура ицэа-ижы ианнатцеит,
Имцеит иафсны, иишээл арьша насыз,
Уаантэй лассы дзымцо джанатцеит.

Ех, ачкунра, еиъу иарбан иыкоу?
Атых Ѣзызеуа, иахьцо зымбазо!
Сычкунра авоуп Амшын еикуа, иныкоу,
Ашьха икыдуп, бзантцы имаапъсазо.

Саргы сгылан Пата иеипш иансааз,
(Хамацара ҳаума ианихъоу)
Абзиабара раъхъа сара истааз,
Уи акуу ҷыысшьоит уажэгъы зхыръша схоу.

Пата икъышэа ё иыкун амца цара,
Уа ѡа архэзба раъхъа уи дигузит,
Акыр дгылан ашътахъ иымацара,
Нас афныкоу дцарцаз днағъажьит...

Уажәы-уажәы дхъағышуан иыла кыдхал, әлъяннан
Аха Зина ләәара уаха ибом,
Атых рыбжылт амцәйжәфә еикүа кыдхан,
Лыбжы губзың наангуа уаха иғом.

Дцион ашьшыхәа аръыс дыштахууца,
Уи гуаныла имфа уақа интәөн,
Амцабз талеит уаха игуатча итымтуа,
Ихуцракуа зегъ. Зина лышка ицион.

Абар атых цеит уи амфа дышкүз,
Инулакгы азеиңш ихартағ днеит,
Ишәкүкуа ахыкүз иыкун уақа пышкүз,
Иғызцәа тәаны уақа изөйзгы ибейт.

Досу дзыпхъоз ишәкү адақъа цэйтәөн,
Уи нағулаз ихшың иазынхарц,
Шьюукгы ахухуахәа шытад иөирхасуа иыцәөн,
Уа ишәарыцо ацәа рхалт нағарц.

Иара убысқан Пата дынрыхтыгuleйт,
Ишталахъаз ұышыон зегъ неиғымс,
Ихуацықағышыза аръыс амца иөыкүлейт,
Аха иғызцәа жәаңыбарала имыст.

Дықазамызт иртартә Пата аеңыхәа,
Иғызцәа рқыннтәи имоуцызт уи лахъы,
Ма дахықаз ихәарц азәгы дихәом,
Уи этаарала ипъиртәом игуахы.

Зегы ирбон Пата дызтагылоу,
 Зегы ирбон амца уи ишицраз.
 Абзиабара! аекзаменқуа анипъылоу,
 Ех, ианбыку аръыс уаницрас!..

Уи азхуцуам уртрыпъкарағыра,
 Аекзаменқуа рымш иара нағеит,
 Дтанатеит уи аръыс иара ашәйра,
 Абзиабара даман ицағеит...

Ипътәаз аамта бзынтык ус иахымпъоз,
 Аиәкааразы зэйрө уа изөпъышыз,
 Уажә даазкулаз дгыйжыуан игүү тыпъо,
 Даргуатеиуа даман пүхъя изыпъышыз.

Ацәа реартеит аштыхъ зегы шыталан,
 Патагъ дыштылт иалтуа ибарацы,
 Аха дарцәом аръыс игүү италаз,
 Иықам лассғыы ихытны ицарады.

Иара азә затәык дзыцәом уақа ихала,
 Зегъ караха иыңдәйт итахухуа,
 Ибла нықую атыхъ лашыца иалан,
 Ацәа ииааирц залшом уи уаха.

Зина лығны усқан ацтәы рыман,
 Лыбжы хтсаны ан даңбуан дшаңбыц,
 Зина дыштылт ёымткуа хыма-пъсыма,
 Ипъжәон апъхай ани шытада рыббыйц.

Игүй фарха аб дыштән деилахаа,
Иккышә ақуазра мпылтас еиңирчуа,
Иыла хыиғеит иңымшь хұмсыс длахан,
Дбұахауан уа ағфы фнарчуа.

Ани апъҳай реимак ажәа изалам,
Абзарбзан-хы төккәргы нақауам,
Ихуашьза құхызқ уи дыгужәажәо далан,
Иускуа еилымшәо шоукы иршыхауан.

Зегъ иштәзшәа игүй иабон дахыщәаз,
Ихыртәуазшәа ибон нас иқаркы,
— Абар сымщау, — ихәон, — шытә
нахыщәаз,
Абар нахьцо, — ихәон, — уи са сразқы.

Уажәы-уажәы дұрызуан иртауылан,
— Анаңылбент исыхызама, — ихәон,
Ихъ еилылкаарц ипъхәыс дихагылан,
Иара дұрызуа ибжы шгац иғон.

— Иуталазен уара мыжда, — анылхәа,
Дааҳәызымыцт, иылацәа аатысит,
Иарбараашқа даахәит иыхуда кылхәа,
Ихъ ахъантарагъ тақа инхышшыит...

Ипъхәыс днеины құшыала ихы данғаха,
Ағәәа рытғеит, ихапыц жаҳәо,
Иртән нахан иыхуда құхызла ашаха,
Шоукы идырхон иыхудағ иөахәо.

Дцэырхан днеихеит дныкутәарц иара үбъекиңде
Ибла-тчаара қузгаза иаапъшит:
— Дарбан сара исышьтоу сыхуда ұзындарц, —
Ас анихәа, ипъхәыс дналәапъшит.

Нас еиликааит уи дызлаз шығыхызыз,
Аха баша дғылам уа ипъхәыс,
Уажәштә идырит уаха иыцәа шызыз,
Дақушәарц дшықаз ибент уи ауыс.

Абъағ-чапъра далагеит ипъхәыс уа;
— Угуы каршәны уыщәонт узхара,
Иабаудыруеи сара ма исыхтысуа,
Сгуақра ишамам нағсы ағхәара?

Хъаас исымоуп шәара шәхыхъи, шәгүхъи,
Таацәак зегы сшәышьтоуп са сгурфо,
Шәсазтаахъоума — бзыргуамтуазеи, ибыхъи...
Сара мыжда сгуцьбара аул сзырфо...

Үпъа иакузар, — абар шыта даръисуп,
Үпъха лакузар — абар атыпъха,
Ахуцаазара, — исоухәөн, — бара ибусуп,
Уи аул исоухәө уажәгъы, ианрызда.

Сара сымацара соума изуалу,
Сара сымацара соума изтәу,

Сара ишызбо, уара аңхыз ушалоу,
 Уара иубома уа ухшара зөү?..

Ачкун иакузар, уаха ашамтаз дгуарлоит.
 Ахатара иеазикт дшыхучыз,
 Аамта анцалакъ — угылан умақарла,
 Ікъалазаанза ёымткуа уизыпшыз!..

Иудыруама нақ-нақ ишыгуианхо,
 Сара иасқәо зынжак иаҳазом,
 Сара исхәеит хәа иара ианигуампхса,
 Уи шыағакгы шытакъка шытад гыйдайзом.

Сә сзыкугуб'яз Зина затәйк лакун,
 Аха ишызбо, уигы дымғақъеит,
 Исхәар алшоит: абри сыръха лакуш?..
 Мамзар зынза сара сыжәфа тұқыеит.

Узлацәозеи, уара мыжда, унықуған,
 Заку гуатәоузен, шыри, иуброу...
 Адәы сзыкулеи еснагъ абас срыщан,
 Сара азә затәйк сакузаап зых иақоу...

Ех, сықандаз, саргы убас еипш, сабиц,
 Угу сгундаз, исыманда угуатәа! —
 Ирымхәарызи ирымам ани аби,
 Урт ахшара ирымам атаацәа.

Абъра талцеит уи лыбжы нейцыхны,
 Еикупхъазо днықулеит игракуа,
 Далалгаларц лызбент дырцихыхны,
 Аха дықам аимак уи дак'уа...

Илхәакуоз зегъ ѿшыала нақ илбаайдон,
 Ишылбаайдоз еиғыш даташьш уи ижъцә,
 Лгу аныпщәлакъ иара иңәу дазаигон:
 Тынч илеихәон, — иқалозар, бца...

Даақрым-өримны егъи изқуа днықуиеит,
 Иөы азирхейт даахәны, нақ атзамц,
 Дышбап-чапуаз луадаҳь ипъхәыс
 ддәықулеит,
 Иара ихы-иөы иаөахумаруан амтц.

Дынтахәахаа дама ицеит уи ацәа,
 Еита апъхызкуа дрылалт дшенибакыз.
 — Ех, ишәгузеи,
 ишәгузеи, шәара ахацәа, —
 Дшастьуаз дастьуан луадағ уи ипъхәыс,

Ааигуоп лыпъха аиартағ даныштала,
 Ашәгъы ацаپха бубуала шытә иаркын,
 Ачча лөйкүхәхә Зина ацәа далан,
 Афны ашә аркын... Лара лгу артын.

Зынза деиғышын уи, джумшәышәза, ача,
 Чапашьала, цәала дынцәахшан,

Дыргуабзың'я анасып уи илғаччон,
 Ачча-шәахуа лхы-ләөи нахыршан.

Хъаа лымазамызт, зынза лгу раҳатын,
 Уа итатаза лиартәө тынч дыштыңан,
 Луадаө дыфналт лыщәа хаара мшато,
 Зыщәа қыалаз, игуатеиуаз лан.

Алашара алыркыит өапъхъа икаххаа,
 Өапъхъа Зина лыла инхыцчалт,
 Иаалырреенит лхыза длаха-фахан,
 Нас дыпъшаауа уақа уи дныфналт.

Лылапъш нақушәеит астол уа нахыкүз,
 Пата ипатрет, иблакуа тыччо,
 Ан илымхәеит: — амыш хирра шәыкүз,
 Уи апъхъа дгылан лгу ұбара еиқууччо.

— Ари закузei Зина, исымысхыша? —
 Өаалдит лан уа, даашанхан,
 Ағызмалра шъатцоу ма иғъшыша,
 Ех, илпъеипъшзи,
 Илпъеипъшзи бара бан!..

Бара мыжда, зынза была цама?
 Лыбжы хтданы уи еита дкызы-кызыт,
 Аазарыеха бан лыргуақшыа бщама?
 Ба бсыхшенижътеи сара атынчра сцэызт.

Ма бышпәацәоу, бара иымаазаша?..
 (Дыщәам, аха лылакуа еиқұпъсоуп.)
 Сышпәагуақ'уз бара бзыңәа баша,
 Ба бышнықуо инықуо дыпъхапъсоуп.

• Унан, унан, избо ма дызусда?
 Абри изыхәан аума сызқамсоз,
 Сыхуда пыбкейт, Зина усда-хәысда,
 О, сышпәажьеи быбла сгу қазтоз...

Дбымбазеи, нас уаҳа абри иыда?
 Ных, сыпсымзар, иара иоуп ари...
 Бынасыңаз бышпәанықуои хыда
 Ма дабақаз лан ҳәа рымхәари!..

Хара қыتا ҹунак ҳиафыбыма,
 Ех, сбыхзызо баша са бсаазон!
 Бымға акыта көахахь илыбыма?
 Уахь банца, нас са сахь ба бзаазом.

Аҳәынцәа ҹара аңақъаҳәа, былаз,
 Уи оуп ибнаало, нас ишпәа, қъаафыр!..
 Алашара цама Зина была?
 Иқалозз, бөзыңәа реиңш, баапъшыр?

Зегъ анқушха, ибытталазеи Зина?
 Сыхуда иатабкт аҳәызба иңагуз,

Зсахъа фналаз ҳафны, дарбан, унан,
 Шъта еилыскааит, бара хаас, ибгуз!

Абри иоума махәыс сара исыкуз? —
 Анцәа иумхәан сыпъсы танатцы!
 Абри дбыщны ҳафны башааниша шъыкуу?
 Насыпъ дун са сыпъсыр иацы...

Абас даңьуа ауада данығназ уа,
 Зина лыцәа хаара данахаз,
 Пата дыштын дхууңа: —
 «Сара шъта ишпәзүеи,
 Ишпәзхызыгой атых сызлахаз?..»

2

Пата Смырба дынхон Цыгъарда Ахутца,
 Ашъха ҳауа иаазаз уағыпъсын,
 Икыта гуакъа иыман пату акуңа,
 Уи дазнеирц иаамта дазыпъшын.

Икыта дналагылон аминутаз,
 Уи асахъа пъшшара игуатца итан,
 Дықан уажәы Ақуа аинститутағ
 Лассы далгон аттара дызтаз.

Хара дымцеит аттара ду далгарц,
 Җекаларц даштылт икытәөи ртцағыс,
 Гүбүртала аамта иан иналгон,
 Ахатца усгы дахагылан уыс.

Лычкун затәйк иакун дыздыпшылоз,
 Уи азә затәйк иакун дызхуаңшуаз,
 Дадылбалон ашыжъ амра игылоз,
 Лгу ирқуандон ажәған аиҳуашьуаз.

Иаб дымгышыз ейт данца уаҳа ағныға.
 Ибағ амоуп ҳадғыл итәхны.
 Аибашъраан иғызыцәа ригута дықан,
 Аха итаацәа рзыҳәа уаҳа дықам,
 Ипатрет затәйк кыдуп уа рханы.

Аиатымра Пата имырбазакуа,
 Иан длаазеит уи лыкуа дәтәданы,
 Ма илышама — ишъапы мырбаазакуа,
 Ма илзах'узма ишәылтцоз өатданы.

Длаазон Пата мыңху діндахан-ғафанды,
 Аха лнапы еснагъ уи даръхон,
 Зынгы дықун адәи ишъапқуа зыфанды,
 Ишъапыматәа мшатаяа ирхон.

Напы затәйк иалшарызыз чыдас?
 Дызлаз ажәлар — рылапъш ла илхын,
 Дынрыжкуамызт азынразы мәйда,
 Апъхынразы идрашәен лымхы.

Лаба еилаңса уағ дагоит нас ата,
 Жәлары ишырхәо, зынза дыхнартәоит,
 Напы еилаңса усгы уағ даазоит,
 Жәлары иргуапъхар — аբар дындырхоит.

Иқыта зегъы рнапы Пата идын,
 Иаргы ахшара ңұраққа дрыпъхъазон,
 Абзиара ашқа арқыс ихы кыдын,
 Иаара амшқуа иангы илыпъхъазон.

...Реазықартсон астуденттәа иасны,
 Аекзаменкуа зында иааигуахент,
 Үштышықуса цеит ирымбакуа ирағсны;
 Рейха ихъантаз аамта рапъхъа инхеит.

Ашоура иаңуан апъсабара иажәлан,
 Ақалакъ зегъ апъхзы нахыттәцөон,
 Ашәшьыракуа үшаауда ирышттан ажәлар,
 Шьюукгы амшынахъ, апъшахәашқа ицион.

Астуденттәа рөйршон хара-бұйара,
 Бжағык ашъха баҳча иахыпъышын,
 Шьюукгы џаны Гумыста азы-ббарағ,
 Аиғыхаа итыйтуаз апъша иазыпъышын.

Цъара итәаны ажәа еимарк'уан рызегъ,
 Цъара ғымтуа ашәқу иапъхъон ус,
 Раамта хтыскуа раңаан убас итегъ,
 Зегъ ҳазхәома арақа урт зөыз.

Пата дтаршәны даман аеашоурак,
 Ашоураттәкъа еицәан уи зынзаск,
 Идухазшәа ибон уи амыш аура,
 Атыхқуагы имбазакуа имфаст.

Иғызцәа рааигуа дықан иахъа хулаан^{жазыл}
Аекзаменкуа Патагъ дырзыпъшын,
Амшын қуара даван уаха шаанза,
Игутыхакуа Зина дырзапъшын.

Игуы дтымтәо ипъстазара далалт,
Данимбоз ажәфан-гуы лашыңон,
Зина лыда — амрагъ еғизалам,
Зина лыда — наамта таңәза ицион.

* Иапъхъа дғылан Зина енағы, иапъхъа,
Лыбла пъхара аръыс деимнадон,
Ла данибоз — инасыпъ уа даңхъон,
Ла данимбоз — лсаҳыа хаара ибон.

Лыхцәы қамыз шықыруа лызкуа иықун,
Чапъашьала илыммам уи агра,
Еснагъ лыбла аччаңыш ацпъхъ ықун,
Ицқьюуп, — ихәөн Пата, — лыбла агурा.

Пата изыхаан апъстазара агъама,
Уажә даазкулаз мтәйжәфада дўыруан,
Анасыпъ ду абор иыла аргама,
Анасыпъ ду иапъхъа ишкыруан.

Аръыс дама ицион абзиабара,
Дәнагалан даман дшенибакыз,
Уи апъхәызба лакун игуаңхара,
Абзиабара ацәашы изазыркыз.

Абзиабара амч зшәахъада инықутдан,
 Изылшода мамзар уи афра,
 Даңахыума мамзар уи ахудыкуца?
 Абзиабара иаңзаит ауафра!...

Нас дажъарцу аръыс ицәанырра?
 Ацәанырра рағъхъа зхы ұытлаз?
 Ма иышама Зина лассы лдирра,
 Үхыз хааразу Пата ма дызлаз?

Иара ахала игуы итығуан ашәа,
 Аръыс икуша-мыкуша зегъ шәаҳәон,
 Абзиабара рағъхъа уи дыпънашәон,
 Дагутцаҳәәа ұара дама ицион.

Аха зынгы дацсон Зина апъшалас,
 Март мыш иамаз лыман уи қазшъас.
 Аха Пата ихуцира далан дшалаац,
 (Бзиабаразар акухап уи дызжъаз!)

Ахытқа хәа илыштың шыуукгы лафуа,
 Аңыма хага лзырхәон өа шыуукы,
 Ус анырхәөз Патах игуы еибафон,
 Иаргыы иреихәон ус зхәоз ацкы.

Дыхыны даман Зина лыбла таша,
 Иара иыла иамбейт ла лыгха,
 (Ма дышъагуқыз лара иныңашәкуаша!)
 Лсахъа үшзара дыштыңаҳт дәаҳәатәх..

Хазы даван, дгурфон аеаңхәзыбак,
 Пата мыңхуы бзия уи дылбон,
 Агуақра илымаз Зина лоуп извылбо,
 Лынасыпхуы мтарсны Зина илгон.

3

Пату иықун аинститутағ Пата,
 Аха зегыы дрылкаан дрыпъхъазом,
 Атарағы адирра иымаз гуаған,
 Аха зегыы дреибъын уи итағом.

Ма иыламызт арпъыс абағчыда,
 Ма иымамызт ирымбаң қазшъак,
 Уағ дшәымбазеи шәхәаргы Пата иыда?
 Ҳағамхакуа ишәаххәөйт уи атак.

Дақунамгозар ҳөымтә уи фырхатас?
 Җабыргыуп, нас еибашьра дымцаң,
 Ма иштих'ум уи ағыра датас,
 Агазетқуа избаху рымхәазаң.

Ма амшын-гу дхылан еиғирффома?
 Ма ӡкуатоушә дхылома дзысо?
 Ма еипъхнығлар — уа драғысны дцома?
 Аха иықоуп Патагъ уа дзыхъзо.

Иабатахыу, Пата иылам заххәөи?
 Уағ дызлақам, аръыс итахзам,
 Иан лхуцра хара заа изәаххәөи?
 Уи ҳаңғыларц ҳара иҳахутазам.

Азэы ижәбахью дышықац акун дышықаз,
 Уағ иимбац даштыамызт ирәниарц,
 Аинститут даналгалакь — ағнықа
 Иара иқытажь, даштыан Пата дцарц.

Ақытартцафра шытих'уан уи занатыс,
 Аурыс быйшәа иоуит уи гуағхас,
 Имачмызт аинститут адырра инатаз,
 Апъстазара инатон уа ипъхаз.

Ргуы нирхомызт, ма уи иғызыцәа, дрыжелан.
 Бзиң дырбон настыры иртцағцәа,
 Акомеар далан, аръыс уа лызыржәуан,
 Иаргы дрылан уақа пъхъацағцәа.

Зегбы изырхәөи Пата — аръыс қубча,
 Дыагъам, дхагам, настыры дыхпәрам,
 Иғызыцәа гурбъон — анасыпъгы йзыччоит,
 Инасыпъгы раңаак ихарам.

Уажә аекзамен акун уа ипъгылаз,
 Уи данаңәца — имфа қыақъа артын,

Аха Зина лыда дцон дынкылаз,
 Зина лыда — иара игуашэ аркын.

Ус дахуаңшуан иңстазара иөңдхаз,
 Иңстазара Зиналә имариан...
 — Исымысхыша, Зина, ищаша өңдхаз, —
 Дырзенкүмк'я даңбуан лара лан.

Ани аңхан ирыман еснагъ аимак:
 — О, дызусда бнапы назбыркыз,
 Ишьапы еиқудды иамбаң азхара аимаа, —
 Илхәаң акун Зина лан дызғыз.

— Сажъом сара аңғанырра өңд-ба?
 Бышъалашәу, дида, дида хаас!
 Ахутцаа рзоума бзықоу Зина Гыңба,
 Ҳаштыбхыма ҳара зегъы ғас.

Бхааңеит бшъапы ҳәынцә амырбазакуа,
 Ба бхы быхъыр — иҳахъуан ҳара хгүү,
 Ба быбзиак ҳара иҳамбазакуа...
 Ех, агухъаа бымкынт акагъы!..

Ақалаңаң инхо ҳадеңрбалон,
 Ибзымдырзо бекалеит ба бзыпъсоу!

Ибымуйт дхауыр маҳәык дхадырбало,
 Аеаңароуп бара бхуцра ахъхоу.

Уи ақыта ҹун дбыңы са ианызба,
 Са сгуы басит усқан ҳәзыбатас!
 Лан лкынтаи илоуан Зина анызба,—
 Ма, иараби, са бсызыңкоу цас?..

Дырзенкүмкит Зина лан уа уаҳа,
 Ма дангуаа — ағны дымтәаజеит,
 Сасра длызцепт ақыаңьарна Қаҳа,
 Агуала илымаз уи лкны илымзазеит.

Аусура иалагеит лыхшығ лас,
 Қаҳа лзанааң ғапқхъа аус азшеит,
 Ақазшъа баапъсы ажәйтә лашьцара иалаз
 Еиқурхагас Зина лан илшьеит.

— Аус рыйзуеит, Қаҳа, амши-саати,
 Ибасхәарызеи — дбъатәыңьатәуан ан,
 Атак қалтсон Қаҳа, — атынчра беати...
 Са ианбасхәа, — уажәшьта бымгурфан.

Зегъ рыйзбит урт уақа Зина лыда,
 Ан иләакын — Зина, Зина хаас...

Зина лажәа мамзар уа изтәхыдаz,
Уажәштың дәлелдәр

Ақалакъяң инхөйт шыуқ еихаңан.
Адәның ала — иңшаршоит избалакъ,
Ианыртахха аказыңәа ихъахәуам,
Ак рымазк'уа иртоит урт атак.

Урт алатәоуп акультура рхытәан,
Аңәаматәа ршәйрәоит алышаах.
Амал рымоуп ақыраамта инымтәо,
Уи аштыхра иаштыоуп урт еитах.

Ражәа ҭлапқа узавалома мамзар,
Сара мыжда, ирыгхашт атара!..
Зина лабғы баша усда дтәамзар,
Ихшарағы ағуп үхъацара.

Нас ахәашья дақушәоит леңцақуақуа,
Ақазараң рангы деитахом,
Ақыағриа ла данлыштыоу дгуақ'уа,
Шыуқ аеңыхәа ылтарц дағахом.

Дәахыпшала уи зынза дақкуажәуп,
Иықалтко ала — өаамтануп дызну.
Қыаф залуа амал усгы икажыуп,
Рынасыпғы даштыоуп уи дзану.

Урт рыхәа деңгзом уи лылшара,
 Рабиғара иапъсахар лтахыуп,
 Ани аби реиха урт рыхшара,
 Апъстазарағ еибъхарц нас иапъуп.

Ахъзи апъшеи рыгым рани раби,
 Избаху рҳәоит Гыцба Ҳацъарат,
 Ицъаршыон Къаса лумта-лыҳасаби,
 Лыкөыфра акузар — иагым уақа ахчат.

Матурала Ҳацъарат деибытоун,
 Атрест дузза еитоит напхгара,
 Ргүи иатахыу итаацәа устыы ирытоуп,
 Урт рыхарағть ағын аххәара.

Наген-ааген еснагы нара иышын,
 (Апъстазара мариуп шьоукы рзы)
 Аилахәара ирылцуаз матәа ёышын,
 (Агулацәа ирыхәом аказы).

Ирҳәо иашоуп: «Ит нас изутац» хәа,
 Еихархаян енагы Гыцаа рмал,
 Къаса лакузар — ишыцуаз зегыы рцас-хәа,
 Ағны назымк'уз цэйлтөн ауардал.

Уи лнапала акғыы далаккысуам,
 Инықузгаша длымоуп ағната,

Лшъатца бахтәа ахәйнцәа иылакъысуам,
Машынакгы лыдуп ла лхата.

Даазоуп лыпъха мышхуы дырчачатны,
Лара лтәала — иреибъны уи длаазеит,
Уажә илбах'үеит Зина ләказшы өтәны,
Лара лкъабыз уи ләы илымбазеит.

Зинеи Патеи рускуа хыбгалароуп,
Уи лгүы италкызы қалом инамзар,
Қалақъ чкунак Зина ма дигароуп,
Аха иқалом Пата уи дигар.

Махуи тьыси еикулыштәомызт Қаха,
Фыңға рыгута тышан уи дыбжъалт,
Далалышкыун Зина абызкаташа,
Уи лхуцракуа лажәа шҳам началтт.

Пата ашоура далан ус діарашо,
Игүы дыштыхоз Зина игубырта,
Аекзаменахъ дәйкүлеит уи дышиашаз...
...Еилыхаран Зина лығаната...

Аекзаменкуа дрылгент Зина ицәгъамкуа,
Ашәартә илымаз лыштахъка инхеит,
Уи иаразнак дәлалеит афны дамк'уа,
Лускуа еитцамхарц Қасагъ нас деихеит.

Шыңа мышкала далгоит Пата аекзамен,
 Зинеи нареи мшкы ауп ирыбжоу.
 Предметк инхаз шәртас ма йқзам уи
 Мап, даанғылом имфа уа ишыбжоу.

4

Амза ашәахуа апъенұрыр иадыпъсалон,
 Апъша қуанда нықуон ипъшаауа,
 Гыңаа рығны атаацәа шыңа ишъталон,
 Ҳаңьараңғыы иылацәа таауан.

Абжы лыргон Қьаса лыхуда цасхәа,
 (Ауыха илоут уи итөңиз ақазшы)
 Лгу иаҳәөн уи: «Сыбыз ңахны иәасхәап,
 Уаха затәйк сыйға лзы счапъшыап».

Дзыңзәах'ума мамзар илтәххаргыы,
 Уаха илызбуеит Зина ллахынта,
 Уаха дынхар — иалшоит уи дтәхаргыы,
 Ла дылдәйзуеит аамта анлыңәца.

Аихабыра ма ригуխаа зкыда,
 Урт риқуңара даштыоп ипълыргарц,
 Риңғыс дцарцу лыпъха Цыгъарда ақыта?
 Хатәы пүхәйсис Пата, нас дигарц?

Иахылтәхым лыпъха уи длынштуама,
 Аихабыра гушлааит, игушла!

Хәызба цагула леылшып ада илыуама,
Аиҳабыра рзоума уи дзышла?

Дахъдәйкүртço акыта уи дацәйлгарц,
Лейтцақуакуа далгейт шытә дызәйз,
Уи маанала дашъталт ирапъылгарц,
Лара илырхиент лыпъха лымфа єыц.

Зина дыпъшуа луадаे дығнагылоуп,
Лгүи ყышқа тыңо иеисуеит акуара,
Амашынақуа рығны иатлагылоуп,
Амахә иакузар давоуп ақуара.

Амахә, аха зеибъатам аръысуп,
Ақалақыаे дынхонит дыпъжәаны,
Дыщәгъахаргы уажәшьтә лара илусуп,
Лыпъха дилтоит Пата дицәганы.

Аха, ных ұуушыт, лара лус уи алам,
Лара дыңәоуп... дыңәоуп уи дтахухуа...
Еибагозар акухап дара рхала,
Аръыск дигоит лыпъха дигуапъхан.

Ашә алыртит Зина ачараҳәа,
Шыапъынцала дындәйлтт лығезаны,
Днағышит лышқа Қасагъ лхы раҳан,
Нас илыргеит лыхуда абжы хтсаны.

Еғылбазом...

Избан акузар, «дыңәоуп,»
 Мап аргама далам лыпъха лус!
 Лхатса иакузар мзызда уи деиғицәом,
 Ла дыздыруа илзырхәоит афырпұхәыс.

Уи гуаныла лыпъха лымфа лныхәөн:
 Мышраку, Зина, амға бзиа, нан...
 Зегъ зымчу-хәа настыы анцәа дихәөн,
 Згүү быртынчыз дбыкухшами, бан...

Атацаагаңәа Зина дрыма идәйқулент,
 Еиштығыла инеиуан «Зимкуа» хуба,
 Қьаса лхы-лтәы аңғағы-дурға ныкулент,
 Гуаныла илхәөн «Сыңъха дышырғо жәба».

Ох, гушья ҳәа, дааҳәын дныкуиент лызкуа,
 Аха лыхуда абжы гахт ғаңғыя,
 Уажәштың ишәартам илбоз уи аңхызкуа,
 Урт аңхызкуа ртыхуа пәтәеит уаха.

Ла лхәатәы дахымъо Зина дныңуиент,
 (Лхы-лгу дтыңцент Пата уи лассы)
 Дрыма ицеит уажә Қылашәырқа шықоу
 Шұакы инталеит аштыахъ еикуассы.

Дааргент, дааргент — иръылт зегъ
 еибарың,
 Атқа иңдерейз рхаштит аминү,

Тахмадакгы өитуан — зегы ирбороуп, Амашынакуа амға, дад, ирышәт!

— Шыапымшила даанаант шәығны атаца,
Илышлашаант шәгуара, шәығната,
Датагылан дныхәон уақа аца,—
Ибәтәашъазаант ихаау алакта!..

Азимқуа ашта иықун ичаразуа,
Рыбжықуа дыргон иаша ихтсаны...
Ағы рзыпъшын еилыпъхо, иказказуа,
Атәарада иықан ихианы.

Еитқәа игылан зымға уақа ашьаңа,
Ачалт иықун итыргаз өңіц акуац,
Уасак өңең тақа иштасуа акъаңа,
Аха макъа уи аөхәара маац.

Ачара анакуха,— идуззоу чаражароуп,
Ауаа, иахъзо тәароуп уа уатқәгы,
Талбошыс изкүу — астол дахахароуп,
Иапъхъа ағы иамшыуа диштуам уи азәгы.

Ағыжәра азыхәан даара ипъышәоу хатроуп,
Уи есчара ифоит аңылғыды,
Игүй ихыхухуо арыжәтә ңұлтас датроуп,
Ихуда хазза иенпъшуп зынза акды.

Пүхэыс дизаингент, аңшема иара иңазатда
Атаца лакузар-зыңзак анцәахша,
— «Үбъсы штаз, дад, абри ағыза убазар», —
Иархәон зегыы, — уықулан укуаша!

Җа-таңмадак илабашьа ныңарс,
Җитуан, — дадраа, иаамтоуп, уажәшьта,
хтәап,
Аңар, ахы, астол шәырхия, ишәырлас,
Ачара ишаккуу апъсуашәак ххәап...

Анахъ ифуа, арахъ ифуа еилыхон,
Афатә иазкыз иасны аус руан,
Хазы еизан ажәлантә уа еикуныхәөн,
Шьюкabyста тыргон аррычуан.

Астол дырхыиан, еибартәеит уа рызегъ,
Атәца штыыхны дныхәон аталбошь, •
— Ас иалагаз нақ-нақ илшарызе? —
Еихутхутуан, — иузнагар ҳбашт.

Аԥшәма хъаас имам урт зызхуңца,
Ичара зыръш҆зо димоуп аталбошь,
Аха иକалонт зынгы акуара анхыңца,
Алеишәа шыକou жәдүреүт нас Чалбашь?

Ағғы иамоуп иара ақазшъа ыйда,
Ахы угуаръхо үагоит үнтахәах,

Убзиахұха ушықоу — бзыда, өыда,
Уршыңа қазаша үкәнәтқоит, уенқұпжах.

Аха зегъы ирыман уақа агубра,
Арыжәтә снаанп ҳәа дтәамызт азәгъы
дшәо,
Алаф ирхәоз налан урт агурбъя,
Ашыңа зазон, ағыфғы ғнышәшәо.

Ағы губзың қапжышыңа рхы рәы икулеит,
Ашәа ирхәоз хара-бъара ицион...
Аинститутах Пата убысқан ддәыкулеит,
Амра иғылаз ашәахуа қапжсон...

5.

Шыңжъза идыртәйт аинститут агуара,
Астудентцәа аңыцахәа уа еилан,
Алектор! Цифрак изажеу урт рааңсара?
Цқыа уазхуңы уи адырга ғла!

Шақа имыцәа, атың дыршаз збада?
Ма дызусда рәзәнәр зыпъхъязо,
Ашәқуы зымтаз, атың ғызызыз дгуатә,
Абағдан дубар — дықуцал дыпъхатцо!

Ргу хытхытуа ипшуп аамта анааиуа,
Аекзаменқуа ирылғон урт нахъа,
Хазы днықуон Пата уа днеиааниуа,
Цәалашәарап ибран имцаха.

Иаңхъа далгейт Зина фымыш рыла,
Прсаатәтас діңирлар лышшойт уи
уажәшьта,
Илыцалгаз лғызыцә дгурбъо дрылан,
(Ус игуахуон иара игу дахътаз).

Ихуцра далоуп бзантцык уи, дихамышт,
Зина лыда иаپъхъа уаф дибом,
— Исоуххэозен, — дхуцуан, — уара амыш?
Инхаз аамта дтынчны уи изыхгом.

Атцара дызтаз аёны Пата далгон,
Иахъя интэон ипъышэара атыхутэа,
Игу рапуцтас Зина лакун налгаз
(Уменслан агу, хуцык шыта уенкутэа!)

Ихаңы иңбұлдағы иңалеңтің гуалашәаралар,
Итахың Зина лыбжы уа наңар,
Ма дыхтазқ'уа иеем цәалашәароу?
Пата итахын нахъа иғу наизңар.

Аха баша иыла шақьоит, дгуақ'я,
Дыңшаан, — Зина лцэаара уа ибазом,
(Ex, апъхэзыба иахъа ма бабакоу?
Агу алаңырз бзантык ибазом!..)

— Ара өдүкәм, — дхуцуан уи гуаныла,
Дынхыңшылар лыбла — зегъ лашон,

Альшәакуа аңрылтоз абра дғылан,
Ашәаे дғылан, — лара лейха дшәон,

Длыцхрааузшәа ибон уи уа дахъгылаз,
Лгуенса еиқунак'уз ұышыон
даныпшүаэ.

Заку сахьюзеи иааны ибла ихгылаз?
Альхзы хьшәашәа ма измааноузei ихьшыз?

Дазк'ум аръыс аинститут агуара,
Абзиабара өңәрак назыртәом!
Имцағышха итталт уақа игуатцаңара,
Уи зыңралаз ұарақ нас дартәом.

Иқалазеи иахъак ма душаңар,
Ахакуитра иуңар ма иахъак?
Ех уабаңи уи ахуңра уеатан?
Иахъа иқатца Пата ёа шыаңак!..

Иухца, икаца, ахуңра уаанызкылаз,
Уара иупъсам Пата уи хатца!
Агуашәахъ упъшуа уаҳа уаанымғылан,
Зина лыхыз хара ипъхатца!..

Атәра атыхуа аныптәэ лара леалтейт,
Лан лхәатәэ дәканаттейт уи тәыс,
Аәа насыпък уахык ала өалтейт,
Шьюуки ирылтейт лара лус збатәис.

Аха лыла уағы дамжъозшәа ибоне?!

Аргама илныңшуаз ұчишьон уи лгу ида?

Иара ихы атқыыс Пата лыгурға игоне?!

Нас закузей Зина дызқатәаз?..

Еибабоне бзиа урт еилатцәа?

Пата игу иасуа ажәак лымхәазац,

Дышлызхуцуаз дтанагалон ацәа,

Ла дызламыз пъхызғы имбазац.

Абзиабара! иарбан цаңха чыдоу,

Уара иумоу аазырьшуа мазас?

Ихәа, нас, швоукы рзыхәан зынза угудоу?

Үөагубзың'уоу мамзар өазны цас?

Изилымшәзеи уи апъхәизба лдырра?

Нас аргама пъхызызма дызлаз?

Агурға шпъенген раپхъатәи ицәанырра,

Абзиабараң раپхъаза ипъитлаз!

Мап, издыруам уи макъана аиша,

Зина хатса дышщаз имаңац,

Иара итәала, ицәалашәара ғашьом,

Ицәалашәара дажъо имбазац.

Куанда хаарак уи діўаршашо даман,

Уи ашыра даман деимырххо,

Абла губзың баша уи даръхама,
 Џықалома өазә ма дигуаңхо?

Уажьеңт Пата уи аңхәйзба лыбла,
 Ахуцра узлоу иззхоуп, шыңа иухца!
 Убзиабара уныжыны ищент ухыблан...
 (Абзиабараң аңар шәхы шәыхъча!)

Аңышәахь Патагъ иаамтагъ ааин,
 Ихъз анырхә ауада уи дынфналт,
 Инулакгы ахуцра нас данааин,
 Аблеткүа ахыкуз уи днархалт...

Иалыхызгы иану абеидыреи? —
 Даҳуампъшзакуа днеин уи днатәеит,
 Иара убыскан илтарц Пата дыррак,
 Аңхәйзба итәаз уа иара иахъ днеихеит.

Агурбъаңхәаша лоурц дазыпъшызшәа,
 Дағурбъозшәа илхәоз уи иахар,
 Ашыауга лгуаңы илтәахызшәа,
 Илтәахызшәа аръыс дылшыхаң. —

Зина иаха хатса дышцаз иалхәеит,
 Даҳутхутны илымча дгурбъатәа,
 Нас днаиддит азаз игу иналхәан...
 О, цәымсоума ибыроу агуатәа!..

Бышъазықшei, уи ипсырта гуатан,
Ибылаzами уаха агубылra?

Уа ибымхәаргы имахауази Пата,
Дахымзар ҳәа бшәозма абылra?..

Шьоуралоума бзия дшыббо злабхәо?
Снапы налшом ба бтоурых афра,
Идыруеит апхъаф, Пата имфа зәабхәо,
Ибылаzами зынзак ауафра?..

Амца ибыркыит, дтынчны уи дызтәома?
Бара быпшуеит быблакуа ччауа...
Иблең йану ибла ма иабома?
Иакыуп баша инапы иркүчуа...

Анақу лашыца напхъа игазго ихылеит,
Уа ңардазшәа иәхеит еимашшы.
Азныказы ддәйкүларц уи дәғагылеит...
Деңданатәеит аштыхъ деикүшшы...

Ашәиқуара икушан, дылахазшәа,
Акы иама ицазшәа имч ицәга,
Иөы еилымго ибыз ихулахазшәа,
Дтәан уа Пата илакуа тыгга...

Аха игуақра уажәштә хуартагы амам,
Дхуцуан: — «Зина сныжыны дцама, нақ?»

Фыңға еицлабны иара дтадырхама?
 Дызырыгуақзеи Зина үи асқак?

Дтаршәнды даман, дызлахаз ашоура,
 Уи ашоура далтырц кыр дыкуъент,
 Изатахызуеи ажәа мыщху ароура,
 Ибз еилымго Пата ус дынхеит.

Иблет ианыз үи зщаракгы изымхәеит,
 Иара иқынте ирмаҳант ажәак,
 Амца асралан ибылуан илымха,
 Изнастцаазгы изымхәеит дара ртак...

Алекторцәагъ аанхеит, ирхәо рәамшәо,
 Акомиссия иамаз хантәафыс
 Иаағахыиттәеит: —
 Иазхонит сгуахуеит шытә-мшәа!..
 Уажәштә иҳамам ҳара арақа уыс...

Аекзаменкуа өааны итирц иахыргеит,
 Шыя илымтуа дғылан Пата уа...
 Ма изхәода Пата үи ишихыигаз.
 Ицәригозеи бласы дахьцауа?..

6

Дрыштыт Пата ртсафыс Цыгъарда ақыта,
 Апъышәақуа итироуп нас өааны,
 — Ишпъасцәызи, — дхуцуан, — аамта хыда,
 Қапъхъа абрақа сгылароуп өааны...

Игу еибафо дыкухеит уи дгуатеиуа,
 Аха ағыншың дацароуп шыңда лассы,
 Ишъареніхәси иғызыңдә уа дахьнеиуа,
 Иңәйригозеи иан ләй ма бласы?

Ишизрымтаз раҳашт уи аекзамен,
 Иара нағылжы ажәабжы қашт еиха,
 Ма дзыриашо шәкүхә акғын икәзаме,
 Пата имән нәзәйт ибжаха...

Шыңда дгурғент хәа уи аус иабаху?..
 Иңәйригада ~~хеит~~ Ақуантә ацара.
 Амшын пәнархә Пата игу ишъахуоз?
 Уи гурғада дныңкуон жәац ара.

Аха Зина дибом, уажә дабақоу?
 Лара лоуми абас дәззырхаз!
 Әпәрхъя дныңкуон Пата далан Ақыа,
 Аха Зина лыштың ауп изынхаз...

Абаңча дыңдан уи дыңттыла-аатғыло,
 Аңаскының өңе гылон иқашә-қашәс,
 Нас атыңкуа дзымцо дааныркылон,
 Аңша насын атла быңкуа ршәшәс.

Рхы неидкыла урт еибархутхутуан,
 Аха ирхәс здыруада бызшәс?
 Пата игу шәақьазшәс уа ихытхытуан,
 Иабардыруеи Пата ма дзыңкушәз.

Амши атхыи — иара ихы итапапон,
 Иылацәакуа ныхғон имбазо,
 Ихшыф уаантәи нас хара инеңтаңон,
 Ахуцракуа ихалон имцазо...

Зина фәйхъя уа дизааниуз үнишьон,
 Лшъапыштыбжъкуа харантә иаҳаңан,
 Уа ихуцракуа шнеиуз рееиғыршон,
 Уи игубракуа наң иршәахауан.

Нас иаҳаң'уан Зина лыбжы газшәа,
 Еиңа игазшәа иаҳауан лыбжы,
 Аңхыз дшалаз ашътахъ уи дәэрыхазшәа,
 Иыла анхыитлакь — уақа ихын абжы...

Аръыс дрыма ицион ишьапкуа рхала,
 Иахъеикүшәалоз уи днаңент, абар,
 Ағны єырбо игылан ашъха өхала,
 Аха ибом уи Зина уа лхабар.

Агуабанкуа дрысуа уа лабала,
 Абартса дытсан Зина лан фәйхъя,
 Иабалхъаау мамзар Пата игуала?
 Уи даргурбъо даман ла лхәахъа, —

Дахъазааиз илхәаз лыпъха гуакъя,
 Зназы дшәазаргъ, — лажәа ахънаәаз,
 Уажәы абартса дытсан лығыръягъян
 Сара соупхәа аңха дыр дзаазаз.

Ашта иңтүаам Зина лыбжы хаарә,
 Акгы изалан~~и~~бом ағната,
 Алашыңара хылон ибла ҭаара,
 Зина лыда изыччом илакта.

Абартса ахъынтән лылаңш Пата икушәеит,
 Аи дқундқундуа днығналт, днагъажын
 Илылшоз ала аръыс уи днаңқушәниит,
 Лгуахы итталт, лгуаара уа ихыжжын.

Дтәйтәиуа дғылан Пата уақа,
 Ибеит интәазшәа амға уи дызызыз,
 Даанымхакуа ддәйқулент уаҳа уақа,
 Аеамған уи иапхъақа изыпшызыз.

Ажәған аңда хылеит аөырчақуо,
 Үажәшшта ағнықа, ағнықа имға хеит,
 Даанызкыло усхәа еғимам Ақуа,
 Пата ддәйқуларц Цығьардақа деихеит.

...Къатуанарға гуаан ашаку ңасуеит,
 Еиғнатқәазшәа ицоит уи Цығьарда агуұта,
 Аҳауа ңқьара ахухуахәа Пата иғасуеит,
 Иқыта гуакъа дналалт уи енди.

Иғагубзың'уан ашъха аҳауа зәйда,
 Пата иғурға нақ ихнацошәа,
 Адта амазшәа зегъ рқынтә иңдан,
 Иңыруан ажәабжъ ама иңауашәа.

Ашъха ғында итказ амфахуаста,
 Уи данылан днеиуан дыщакны,
 Ихуцра ғағыла уақа иштінах'уан ашта,
 Даҳыцалакгы даман дыхтакны.

Аха ашыацхәа уи дшакыз дацәцазшәа,
 Апъта ипъилоз далтәыр ұхыақа дцион,
 Уи, ахуцра зынза игу ұнатәазшәа,
 Иан лкынза дназарц нас деихон.

Апъстазара енагъ нахәом ашәа,
 Уи акырынтә уылахъ еикунацоит.
 Апъстазара енагъ уағ дыпънашәоит,
 Ауағыкура уоур кры унартоит,

Агукаҳара уанацнықуа, уеатан,
 Ахура иннажъуа лассы иазырбъом,
 Аха усгы ушыақа ргыл игуатан,
 Упъстазара уи адагъ избъацом.

Амфа анумоу, анасыпъгы упъилап,
 Агурфа анужәло, Пата, икацала!
 Апъстазарағ шыапбүџуала угылап,
 Уцала ұхыақа, саръыс, уцала!..

1956

Акыа — Карлови Варн.

ასთაგანუა

АРЫСНЫ АРЫСАБАРА

(Николай Тихонов)

Амшинахъ ишнеиуаз, игуасеит сара,
Гумыста азымфас, уа ѿшшаала,
Са саپхъа ишталент ицэирцын агурा,
Ахаҳәенкуа иалхыз лыпъшаала.

Аеагук аиуам ари иенишү азы,
Ахаҳәра-чапъара иахылтыз,
Ахракуа ибжъацал иахыркыу азы,
Ианыпъшует агуеибакра шхытцыз.

Азымфас ихықулан ицион иууаза,
Ашъхакуа бнала икашыруаз,
Абъы иатәара дүзза иагуын ихухуаза,
Иреибъыз ашыц уа ицирцыруа.

Уи нахыс — абнақуа бзыпъта ахахы,
Ахаҳәчапъа еизгараахъ ихалоз,

Иғылоуп атсааршә иакызышә агуахы,
Ашхакуа ахуцра ду иңала.

Уахыпъшлакгы имғашьо абраантәи иубоит,
Ағсны абнакуа, адәкаршәкуа рөоужь,
Шәахла ихығеало амшынгы цәкурбәйт,
Игурбъо иуәаччоит иғоу ажь.

Мхыи баҳчен ирацәоу, амға шшәырзә,
Сыпъшует, исызгуатом иахъала,
Абри зегъы, шеңцу иръхоуп аханза,
Ауағытәйфса игудура нағала!

ГУМЫСТА

Сентиабр мза. Аха Гумыста
Ааңыроуп изтоу,
Аңша қуанда, ажәған гүцкъя,
Саркъоуп аз иаңшроу.

О, мап, о, мап, уи азакузам,
Уи зеңпъшроу зҳәатәу,
Аңсуаа рхуцра, мап, илакузам,
Сухумгес иаңуп!

Хыхъ Гумыста аиғхана рхуара,
Икыдыу атруба,
Аекыдқо иңахумаруа,
Азы ҭалан иңәкуръа,

Атурбина ашқа инеиуеит
Иахарштуа атынч мышкуа,
Абар иә, Ақуа иазнеиуеит,
Үантә афымца лаша арқ‘я!

Ааи, ижәдыруаз Риони, Храми,
Нас Мтквари ацәкур҆ца,
Шәара шәеиңштәека Гумыстами,
Инеиуа ахра илбаақъя!

Ағъаристқали, нас хатала,
Иаанкыл аналы,
Азкуа зегыры рыңқәкур҆ала,
Ихумарырц иеизакны.

Гумыста лас хырлашала,
Ицэйртсыз уи хызызхәоуп,
Уажә Сентиабр аапъынрала
Иааиз уи назхәоуп.

ҚАЗБЕГИ

(Галактион Табизе)

Сышпамгылои са сухзызо, нас хатала,
О, Казбек апъстхәашқуа ирхыхәхәо
ирихалаз,

Ухырчоуп зныхгы мраш шәахуала,
Уссғы иукым апъша-кша уәларгъ.

Узкуа ақуацәра амырхуага иатагыла,
Ицырцыруент шыжымтән блахкыг
лашаран,

Иеиххынхәхәыла ихиоу бырлаш-сир
цәашшыла,

Уи мырхуаг саламла итәуп хытцәран.

Аха реырцәгъя ацәкурцә-хуашь үсара,
Баша иааниуан. Изгази урт? Икам.
Уғылоуп уара ңаса еипш

үпъагъя-пъшзаран,
Казбек жәфахырқуа зырхуо мчықам.

Ашъхакуа рыбжы саҳауеит, — изкум әлбеттесе
taslymra,

Терек ихыу игуръя-хумаруа ацэкуръара,

Ашәа сзаҳеоит Қазбег, — ашъха

р-Бетховен, сара,

Аштыбжъ гоит Қайшыаури науоу апъстара.

Абжы тар кағуеит Арагви тақаңантәи:

— Бзантцы иқалом ақыртқуа лақухарцаз,

Хъзыла итәу гула рымчра бүбуюп

акыртқуа,

Ақуғарағ иалшом урт апъсра

иацәшәарцаз.

Уара, Зауцьикау, угуашәкүа рәағұхъя,

Анааира згултәрааз амшкуа

ирыхъызышьала,

Абри апъста аөырпәшза игылашт

Изызхаз абрақа абақала.

ПАТАРЗЕУЛИ

(Георги Леонизе)

Патарзеули... сара сқыта,
Схұчра ахуштаара, — Патарзеули,
Сгара хүч гылан гублыла еибытан,
Алакукуагы ииуан уа хуцра таулан.
Уа ажәлар сраазон... сан дысхагылан,
Сахъчон ажәлар ду ргуразра тбаара,
Исгуалашәоит ҳаштағы атла ду игылаз,
Сыблагу ихымтца исыңыуп ацәаара.
Уи атла апъашәқуарғ ипъхон амырхуага,
Убрақоуп нахызыздыр ажәлар рылшара,
Са сымра абарбалқуагь гыжыуан
игуттаган,
Амға ду сзаатуан саңхъя лашаран.
Сара атәйлакуа збахьеит имачымкуа,
Ақалакъкуагь зқыла сахъя пъшзарқыла,
Аха сахъталакъ анапы ақъон
исыңрымтқуа,
Сгу итымтца, сқыта хүч, Патарзеули.

САМГОРИ АРГЫЛАФЦЭА

1. Иори

Ақылакуа хыхъ Самгори
 Ихықуғылоуп ашъахакуа ылго,
 Азымфас шыкыруеит нақғы Иори
 Ацәкуръакуа былгъо-былгъо.

Агу өңбілеит аиғхаа ибжъазар,
 Иазтауда уа гуштыхра,
 Иатахууп Қарт абозарц,
 Иамбарц бзантцы уи агуөңбъра.

2. Атахмада

Абзазара өңц азыхәа,
 Рыбжы гоит уажә тыркант-баҳа,
 Сара дызбеит атахмада,
 Адгыл зырбгоз, апъхзы ұхъахәо.

— Апъхзы икаутәахъоу азымхон?
 Иазхоуп, абду! — нара атакс:
 — Зегы зөү сақутц, саннымха —
 Атахмада сыгугыы ұжәап.

3. Самгори агара

Атҳ еиқуара оупатас,
 Адғыл икуҳаит, аха итэоуп,
 Азәгъы дыңдам, амзагъ щас,
 Илацәкүсүа апъта ирхоуп.

Аръыс еилкъя дгылан уа,
 Ажәфангуахъ уи днаңшуша:
 — Арақа амза ахъзсауа,
 Абаҳчакуа збоит ишькырыуа.

Гарашәоума зыбжы го?
 Атарақуа ракуу ишәаҳәауа? —
 Җааитит уақа азәи ибжы тго,
 Илымхә кыдцаны уи дзырыфуа.

4. Самгори

Кыр ухтысхъеит, о, Самгори,
 Уштыахъ инхеит, илашыцаз,
 Ианылт амфа тбаа Иори,
 Ицәкурпъеит азы имашыцаз.

Са сыпъсадгыл иуенбъу пъшзара,
 Цъара исымбац, мап цъара,
 Избоит уатәтәи угурбъа ихара,
 Уццак'уеит уажә уахъ уара.

АП҃СНЫ

(Алио Мирцхулава)

Амшын еикуа дырғегь саңхъа,
Иңирцыруа сыбла ихгылоуп,
Амыш сиркуа сынасыпхан,
Абраантәи сзымџо, — сааныркылоит.

Избан акузар, ааигуга блала,
Амшын саркъа ғаңхъа сеастеит,
Итәахны исымаз сгуатдағ схала,
Ап҃сны асаҳъа пъщзара гуастеит.

Избанзар, схұчра аамтабжы иалоу
Егры еиңштәекъа амшын ихызбоит,
Убриоуп Ап҃сны сыпсы залоу,
Убриоуп Ақуа бзиа узызбо.

АПЬСУАЛА

Са салмасуп, са сыцъоуп,
Сан лъазаттә сара соуп,
Аеы сакутәам, уи сыкъоуп,
Апъша шьтыссоит, са старзоуп.

Сахэшья ибдируаз апъсуа соуп,
Мырзақан ихыштыра цъоуп,
Исхәар мыщху са сыпъшзоуп —
Уи ламысрам, хырехуароуп,
Аха, усгы апъсуа соуп!
Сынхара бүбуоуп чаңашьала,
Скуаскъя енбытоуп жәғангуашәла,
Сашта тбаароуп ашьацала,
Ипатырқалтроуп абаҳчара,
Сцәа, амытцмыць енъш иқуншьоит,
Са сыпъсаса мшуп, ихәуеит,
Аху ирықуу еилахәуеит.
Сцәардбұы көоуп аеенлырга
Икуп уақа счамгур еилга,

Абзиабара иахылахәоу,
 Сгуатца акырынтә иагулахәоу
 Исынасыпъыз бара бакузаап,
 Ачаразықәан ифычаз бакузаап,
 Ҳа-ҳант, смархуац, аңсуала,
 Ицкъа аңша, иупъылауа,
 Үеырлъа, ацҳа уахыууала,
 Укуарла ирпъшзан, ушттууала!
 Үеиха, уеаумтән уи гуаңхала,
 Иарбан үйнышроу иупъхалаз?
 Ушъапы штумкъян, уи дхалалуп,
 Саҳәшъа гуакъа лгутца далоуп,
 Мамзар сахәшъа угу илышхама,
 Сгуил сир, сышәтыц, деилагама?
 Нас улнышәартә уқалцама,
 Убри ала лгу лыртәама?
 Дназгонт сымыш, сыйзбаб шкуакуа,
 Сыла ҭаша, сгушта ҝаќъя,
 Агыртәыла, убрахъ үварантә,
 Аҳардан абаҳчарантә,
 Ех, ишсылшоз, ацъа збандазгъ,
 Имтасырсит аңша ҝуанда!

ШЭААИ ҚЫРТТӘЫЛАКА

(Иосеб Нонешвили)

Шәаи ҳа ҳашқа, гүлбаа аартыла,
Ақыртцәа шәыхәоит гуразыла,
Хашьцәа ишәзыпшуп хамра тәыла,
Ныхәа мшыла игылазшәа.

Ашъхакуа ажәған иатқагыла,
Кумжәы етәала рееибыңа,
Хтәыла рыхъчоит еишътаххыла,
Азыхъкуа лбааеөоит рееизыркукуа.

Шәаи, ишәзыпшуп Колхидас рбаҳча,
Хевсурас пышуп уа архуа-ეкъараңы,
Пышаваа ирызгылоуп ацақъа баҳтәа,
Ипшуп урт Важъа инхараңы.

Ашъабыстақуа пышуп ицәырхә-зызо,
Абнацәкуа пышуп ицәыркъа-цәырасуа,

Ишәпъылоит шәарт агурбъя рхымтцо,
Хтэыла аеарацәа, абиџара зырлашо

зүйнэбүлүүлэлт
Элб-Полигоон

Хашэзыпъшуп, ихамоуп ҳара абзиабара,
Аныхәа — чара ҳа ихабжъами,
Хказшыа бзиаху амч, алшара
Ихааза иамхәои мравалжамиер!

Хашьха мәа шәаныла гурагала,
Ашьантца ашьха ацәкуа шәхаланы,
Шэыпъшишь, ижәбап хтэылаөы амра гула
Ишәеаццо ашәтыцкуа өаланы!

Шәаи ҳа ҳашкә! гутбаа аартыла,
Ақыртцәа шәыхәоит гуразыла,
Хашьцәа ишәизпъшуп ҳамра тэыла,
Ныхәа мшыла иғылазшәа.

АХУ ҲАРАҚЫРАХЪТӘ

(Отар Челизе).

Ағны мацаракуа роума арақа,
 Давид ишъхагы ижәбома ишазҳаз,
 Ақалақьabraантәи улаңш шахысса,
 Җаңвара икоуп ҳәа дарбан изхәаз.

Ари еиңш асахья, асахья гукира,
 Насыпъс иарбан қалақыу измоу,—
 Асасцәа 'штызх'уа гуашьамх-тәрыла,
 Асасцәа зымитәо, есааира изтоу.

Абаңчакуа ирзымҳан, еитцыхны рышәшшыра,
 Қарттәи ажәғанғы аеыртбаа иазҳайт,
 Иаңтәи ахүчкую ұыруа ажәған еишылра
 Үйзекогы рыхъзқуа атәйла наҳайт.

Азауад дукуен адәыбакуен рыштыбж.
 Уаттәи амш аштыбж иахъзорит,

Карттәи амшын ду ианхалауа рышты,
Аббакуа рбанбыжь уахынты игоит.

Абла гутбаара хнатуеит сара стәыла,
Асар рымға анхалоит ажәған цәаҳәа,
Адуней агуашқа амға ианылан,
Иненуеит сыпъсадгыл нахъя ианазха.

Ахуңшза Мұтатқында уқугыла иубар уа,
Қарт ишағыкуршаз уи мақаттас.
Мұтатқында ускан — Қарт иабаагуароу,
Уара уахыгылоу унхонт бақаттас.

Ағны мацаракуа роума араға,
Давид ишъхагы ижәбома ишазхаз,
Ақалакъabraантәи уладъш шахысуа,
Җаңғара икоуп ҳәа дарбан изхәаз.

АҚЫРТУА БАРФЫН

Апъхәйизба ихыхуа, иргубзың'я апъарпъалыкъкуа,
Аҳаргъ ахушәпа апаркъкуа ҭацал, ижъаны,
Маза драфсны днеиуан Китай абаа дукуа,
Лтәыла далсны, иныжыны дцион уи, деиханы.

Дацәйбалаоит ари адгыл ағацә уи өымтқуа,
Абаа дукуа рсанзбу дахысит уи маза,
Ишпәәалоз уи амаза адунеи иахымскуа,
Абарфын тәахырта тың дахысны данацәца.

Амфа дықун лхаргъ тбаа дытагылан,
Лытқы барфын ибрачкунза, ишәышәйруа,
Зны даацәйртци Пакистанаа уи дыръылон,
Вавилони нас Колхидеи дырбауан.

Бағдад инхоз ахәсахучкуа, нас Афинтәи,
Римгы инхоз ахәсахучкуа уи дырбон,
Илеигурбъон ҆арпъалыкътас, убри ақнытәи
Уртгы пыруа уи апъхәйизба лахъ еихон.

Китай иит абри ажәабжъ, лакуңас ирхәо,
Аха уижътеи зықнашықуса ҳафсны иңеит.
Абарғын аәзгаз уи аԥхәзыба лыхъз хызғо,
Зыңтә зыхъз еиҳау аԥхәзыба са дызбейт.

Ари аԥхәзыба аԥар҆алыкъкуа, атын леалак,
Ибыичны, маза илыман царьгы дымцазеит,
Хара ҳтәылағ ахъз залгаз уи лылшалоуп,
Уи лбарғын өңц ҳа ҳаԥсадгыл иахъзахъеит.

Амжәа амахукуа хыссны, бўйла иғыча,
харгътас,

Ишәты-какачны уи ахъгылоу ашәшьыра шытуа,
Лышта анхалоит уахъ даннеиуа амфа шытазтаз,
Аивазишили — ҳа ҳқырттәыла зыхъз гауа.

Зынза изыр҆пшзо Кистаури аблар пъшзара,
Ипъирни инеиуа афыр҆хәзыба — ахъшыцба,
Хымчыбжъ зпаркъ гултуа, уи лыхъзара,
Китантә какантас, ачалт иқуу, шәаан, ижәба!

Шәаани дыжәбар, афыр҆хәзыба ҳаамта наиз,
Агуамч илинәз ҳа ҳаԥсадгыл уи дзаааз,
Ииз Ахмета уи лбарғынцъя шәымбарыз,
Аху шәымшъозыз кас ҳа ҳтәылаз уи дзыхъзаз.

Аха инеиуеит лыхъз апъхэзыба Минский, **Бакуей**,
Уи дырдыруеит Уфеи, Омский, Бухареи,
Аус иапъштылгаз амч ду лнатоит аәниара иакуу,
Лъышэа цоит еиԥшны ааигуеи-хареи.

Китайтэи апъхэзыба минутказ лыԥсы талоит,
Даагылан даакулеит уи нас адунеи өыц лбари,
Дъыруа амра иахшаз ауаа лбарц даахалоит,
Кырттэяла афырпъхэзыбагъ лырәиамта лбарц.

Ақыртуа пәрпәалыкъкуа (Китайтэи шыңа
иабақоу)

Китайтэи аҳаргъ ху итартәаны, жәласы
Илыман дцоит уи Китаиқа, анеира дазгуақ'я,
Дныхәо абаагуарахъ днеихоит уи лассы.

АРХИТЕКТОР

Дышшәйрза, данылан днеиуеит азә амфа,
Крызхытхьоу уафуп уи, еснагъ иццакзο,
Агурбъара анхалан назаза уи изамфа,
Ифытракны инегиоит афны, ихаракзοу.

Уи инеиуа сихуацъшует сыла неікүмго,
Ағн дүззә анзалан иқъаад еилархәу,—
Иман днеиуеит машынашәк ирзымго,
Ашъақа бүбүа дуқуа рыла итсыркыу.

Атыхуақуа ყиенеуан, иқъақъаза, ишаанза,
Атых аанижъуан шыыжъынза инаскъаг.
Дзыщәом аҳтны қалақъ еиңыны уи ибаанза,
Сықалақъ мшәтыкуа-имкакацкуа зынзак.

Ирәниамтаө ибарцаз ажәа уи инхәаз,
Атыхуа дракупъоит, аусура иеат,
Акоммунизм агуашә ханталауа аныхәаз,
Ифны нагылац, дышгылоу солдатқ.

САМЗЕРДЫ
ОЛДЫРУУСУ

Дышшэырза, данылан днеиуеит азэ амфа,
Крызхытчоу уафуп уи, еснагъ ищакзо,
Агурьара анхалан назаза уи изамфа,
Ифытракны инеигоит афны, ихаракзоу.

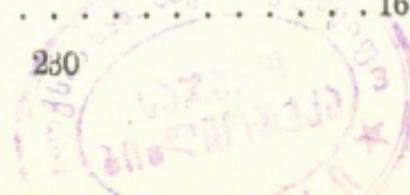
АХҚУА

Адақъақуа

Ажәа иаша	7
Поль Робсон ибжы	9
Аусура ашәа	11
Атынч ихаразы ашәа	13
Мәтатымнанда	16
Кура	19
Ахъча	21
Руставтәи абаа аңғакуа	23
Ақыртұа цыр	25
Сқыта	26
Шыжымтән ақытан	28
Амархуац	32
Исгуалашәоит	34
Абаҳча аазағы	36
Анықәа ҳамоун ҳарт уаха	38
Адәкаршәра улаңш ахъзазом	40
Ан—амғаңғағ	41
Дцион афронтахъ аибашьғы	43
Акапитан Гастелло	47
Ишыны иштән альшқен ани	49
Акомиссар Чаргенишвили	52
Сашья	54
Ахъча	56
Дон ахықуан	60
Аңғасуа қама	62
Ағырхатца	64
Севастополь азы ашәа	66
Акомеар пүхәйзба	68

Уеңтамцын, ағыза, шұтахъқа	69
Амшын-усө ағырхатца	79
Изнышәйнträда?	72
Амца шыра аиха ахъазуахъ	74
Ашъахъқа рөй	75
Ашъха баллада	77
Биңыл апъхәизба	78
Қаңқъя абра	81
Аръыс фырхатца	83
Май	85
Агағала са сымғасуан	87
Азыхъ анкара	88
Азырқха	89
Ахъ а иөы сасра	91
Агаға	93
Апъша иңқусеит абра тъшбаала	94
Май цәқурцоит	95
Илеиуеит асырхәй	97
Иарбан тәйлоу ас иахъыкоу	99
Апъсынтыла	102
Ашъахъқа, ашъахъқа	105
Битмениди	108
Амшын еиқуа еиңбуу иарбан апъхын икоу .	111
Лоу имотацә	113
Ахаттара	118
1956 шықуса	139
Ақадақъғы	141
Лара лкынза сажәақуа мнаазашәа	143
Ахамхаңғайы изы	145
Апоэзия азы	147
Агу азы	149
Изычхауамызт Урыстэйла азын	151
Шыңа уаагылишь, ачкун ғаягъя	153
Сыла анхыстыз амра сөаңцеит раъхъя	155
Апъхәйс мода	157
Дзеихъирхуозеи?	160

Амедицинатә ежешъя	162
Апъышэара	164
Аиҭагақуа	205
Апъсны апъсабара (Николай Тихонов)	207
Гумыста	209
Казбеги (Галактион Табизе)	211
Патарзеули (Георгий Леонидзе)	213
Самгори аргылафзәа	214
Апъсны (Алио Мирцхулава)	216
Апъсуала	217
Шэаан Қырттәылака (Иосеб Нонешвили)	219
Аху ҳаракырахътә (Отар Челизев)	221
Ақыртұа барғын	223
Архитектор	226

Иван Тарба
ИСПЫТАНИЕ

стихи
(На абхазском языке)

Аредактор *A. Лашәриа.*
Атехредактор *M. Хахмигери.*
Акорректордәа: *Ф. ҆ицерия,*
T. Папба.

ЕИ01941. Акыныңхъразы аналы атағуп
4/XII-56 ш. 14,5 кыныңхъ ббъыц, ықоуп.
Азаказ № 4458. Атираж 2000.

Қырттәылатәи ахадаратә тыжырта Akyatәi
атипография Ленин иул. № 4.

